

marife

dini arařtırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 21 • sayı / issue: 1 • yaz / summer 2021

Nişan Alameti Olarak Erkeklerin Altın Yüzük Kullanımıyla İlgili Güncel Fıkhî Tartışmalar

Current Fiqh Debates Over Men's Use of Gold Rings as a Sign of Engagement

Muhammed Hüsnü Çiftçi

*Dr. Öğr. Görevlisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
PhD. Lecturer, Marmara University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric
İstanbul/Türkiye*

husnuc_@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0001-7877-2113>

Article Type / Makale Tipi

Research Article / Araştırma Makalesi

DOI: 10.33420/marife.881113

Article Information / Makale Bilgisi

Received / Geliř Tarihi: 15.02.2021

Accepted / Kabul Tarihi: 21.06.2021

Published / Yayın Tarihi: 30.06.2021

Cite as / Atıf: Çiftçi, Muhammed Hüsnü. "Nişan Alameti Olarak Erkeklerin Altın Yüzük Kullanımıyla İlgili Güncel Fıkhî Tartışmalar". *Marife* 21/1 (2021), 571-603.
<https://doi.org/10.33420/marife.881113>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright / Telif Hakkı: "This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) International License." / "Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır."

e-ISSN: 2630-5550

www.marife.org

Nişan Alameti Olarak Erkeklerin Altın Yüzük Kullanımıyla İlgili Güncel Fikhî Tartışmalar

Özet

Bu makalede neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan altın yüzüğün (hâtem/خاتم) erkekler tarafından takılıp takılmayacağı hususunda ortaya atılan fikhî tartışmalar incelenmiştir. Hz. Peygamber (s.a), hicretin 6. yılında (m. 627) dönemin devlet başkanlarını İslâm'a davet etmek için gönderdiği mektuplarda kullanmak maksadıyla üzerinde "Muhammed Resûlullah" yazılı yüzük şeklinde altın bir mühür yaptırmıştır. Daha sonra altın yüzüğü erkeklerle yasaklayınca yerine gümüşten bir mühür kullanmıştır. Kaynaklarda konuya dair Hz. Peygamber'in (s.a) sözlü ve fiilî pek çok yasaklayıcı sünneti yer almaktadır. Bununla birlikte sahâbeden bazılarının ölene kadar altın yüzük taktığına dair rivayetler yer alırken diğer bir kısmının kendilerine yapılan tenkitler neticesinde altın yüzük takmayı terk ettikleri görülmüştür. Üçüncü bir sahâbe grubu ise kendilerinden altın yüzük takmanın hem haram hem de mubah olduğuna dair iki farklı rivayet nakledilmiştir. Çalışmada öncelikle altın yüzüğün erkeklerce takılmasının haram olduğuna dair rivayetleri zikretmeye çalıştık. Altın yüzüğü yasaklayan rivayetlerin senetleri hususunda yaptığımız tetkikte ilgili hadislerin tevâtür derecesine ulaştığı, aksine mubah gören hadislerin ise sayı ve isnat bakımından zayıf kaldığı tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin tamamını senet ve metinleriyle birlikte tablo halinde sunmaya çalıştık. Dolayısıyla bu rivayetlerin sıhhat derecelerini tetkik etme ihtiyacı duymadık. Bununla birlikte altın yüzük taktığı söylenen bir kısım sahâbenin aksi yönde rivayetlerinin bulunması ve bazılarının da o dönemde çocuk denecek yaşta olmaları cumhurun görüşünü teyit eden diğer unsurlardır. Âlimlerin geneli, altın yüzük takan sahâbelerin ya haram hükmünden haberdar olmadıklarını yahutta bu konudaki yaşağı mekruh düzeyinde zannettiklerini söylemektedirler. Rivayetlerin tahlili kısmında ise her iki görüşün istidlal ettiği önemli ikişer rivayeti hadis kriterleri bağlamında tahlil etme fırsatı bulduk. Bu bölümde yapılan tespitler aslında konunun ana kısmını oluşturmaktadır. Aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu cumhur fukahâ, erkeklerin altın yüzük takmasının haram olduğu hususunda ittifak etmektedir. Fakat özellikle son dönem ilim adamlarından Kâmil Miras, Hayrettin Karaman ve Ali Yardım gibi öne çıkan bazı ilim adamları bir kısım sahâbe uygulamaları ile bazı içtihatları esas alarak nişan ve alamet maksadıyla altın yüzük takılmasının mubah olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Kâmil Miras, meseleyi sahâbe uygulamalarıyla temellendirmekle birlikte İmam Muhammed ve İmam Şâfi'nin bazı içtihatlarıyla takviye etmeye çalışmaktadır. Buna ilaveten gümüş yüzük özellikle nişan yüzüğü kullanmanın erkekler için zaruri bir örf olduğu görüşünü savunmaktadır. Hayrettin Karaman'ın bu görüşünü özellikle Hanefî kaynaklarında zikredilen ipek ve altın hususunda verilmiş bazı müferrit fetvalar ile Tecdî-i Sarîh mütercimi Kâmil Miras'ın mezkûr eserinde serdettiği fetvasıyla temellendirdiği anlaşılmaktadır. Özellikle Karaman hocanın altın yüzük kullanımını umûmü'l-belvâ olan başka bir meseleye benzetmiş olması bazı eleştirilerle sebep olmuştur. Ayrıca Hayrettin Karaman yüzük meselesini altınla işlemeli eşyalar hususundaki bir fetvaya kıyas yapmaktadır. Ali Yardım, yüzüğün hükmü ile ilgili kaleme aldığı "İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı" adlı eserinde nişan ve evlilik maksadıyla erkeklerin altın yüzük takmalarının mubah olabileceği görüşünü savunmaktadır. Ali Yardım öncelikle Necâşî'nin Hz. Peygamber'e altın bir yüzük gönderdiğini bunun da altın yüzüğün mubahlığına delil teşkil ettiğini belirtir. Onun iddiasına göre altın yüzük kullanmanın "haram" olduğunu gösteren "pek çok hadis" bulunduğu ileri sürülse de aslında bu konuda hemen hemen bütün meşhur hadis kitaplarının ittifakla kaydettiği tek bir hadis bulunmaktadır. Diğer bir husus da Ali Yardım, altın yüzükle ilgili rivayetlerin bir kısmında "kerih gördü, menetti, nehyetti" kelimelerinin geçtiğini söylerken bu yasak ifadelerinin harama delalet etmediğini ima etmeye çalışmaktadır. Yine Ali Yardım yasağa dair hadislerde "haram" ifadesinin sarîh olarak geçmediğini dolayısıyla altın yüzük takmanın haram kılınmayacağına söylemektedir. Fakat onun bu iddiasının iki yönden yanlış olduğu anlaşılmıştır. Ali Yardım ayrıca Berâ b. Âzib'in rivayet ettiği şu hadisin bu meselede esas alındığını belirtir. "Hz. Peygamber bizim yedi şeyi yapmamızı emretti, yedi şeyi de yasakladı. Gümüş kap kullanmaktan, altın yüzük kullanmaktan nehyetti..." O bunun Buhârî'de on bir yerde zikredildiğini, hepsinin aynı tarihten geldiğini fakat bazılarının bu hadisi farklı tarihlerden gelen bir rivayet olarak lanse ettiklerini söylemektedir. Bununla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı 1962'de erkeklerin nişan alameti olarak altın yüzük takabileceği yönünde fetva vermiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Zinet Eşyası, Altın Taka, Altın Yüzük, Gümüş Yüzük.

Current Fiqh Debates Over Men's Use of Gold Rings as a Sign of Engagement

Summary

In this article, the Fiqh debates raised about whether the golden ring (خاتم), which is almost as old as human history, can be worn by men, are examined. The Holy Prophet (pbuh), hijrah 6. in the year (627 AD) had a gold seal in the form of a ring inscribed "Muhammad Rasool Allah/ محمد رسول الله" written on it in order to use it in the letters he sent to invite the heads of state of the period to Islam. Later, when he forbade the gold ring to men, he used a silver seal instead. In the sources related to the topic, there are many forbidden Sunnah of the Prophet (pbuh) both oral and physical. However, there are rumors that some of the companions/sahabah wore gold rings until they died, while others abandoned wearing gold rings as a result of criticisms made to them. A third group of companions has two different narrations from them that wearing gold rings is both haram and mubah.

In our study, we tried to mention the narratives that say it is forbidden (haram) for men to wear gold rings. In our analysis of the rumors that prohibit the golden ring, it was found that the relevant hadiths reached the degree of tawatur, and on the contrary, the hadiths that see mubah remained weak in terms of number and attribution. We tried to present all of these narrations in a table with promissory notes and texts. Therefore, we did not feel the need to examine the degree of health of the rumors. However, some of the companions who are said to wear gold rings have rumors in the opposite direction, and some of them were at the age of a child at that time, other elements that confirm the view of majority of scholars. In general, scholars say that the companions who wear gold rings are either not aware of the haram provision or think that the ban on this issue is at the level of makruh. In the analysis part of the narrations, we had the opportunity to analyze two important narrations derived from both views in the context of hadith criteria. The determinations made in this section actually constitute the spinal part of the subject. Majority of scholars, including four sect leaders, agrees that it is forbidden for men to wear gold rings. But especially prominent names such as Kamil Miras, Hayrettin Karaman and Ali Yardım, one of the scientists of the last period, have suggested that wearing a gold ring for the purpose of engagement and omen may be mubah, based on some companions/sahabah practice and some case law. Kamil Miras bases the issue with the practices of the companions, but tries to reinforce it with some of the jurisprudence of Muhammad and al-Shafii. In addition, the silver ring suggests that it is an essential custom for men, especially for the use of an engagement ring. Hayrettin Karaman, on the other hand, bases his view on silk and gold, especially in Hanafi sources, and with the ijtihad of the translator of Tacrid-i Sarih Kamil Miras in his work. In particular, Karaman Hoxha likens the use of a gold ring to another issue that is Umûm al-Balwâ, which has been subjected to criticism. In addition, Hayrettin Karaman compares the ring issue to a fatwa on items embroidered with gold. Ali Yardım, in his work "The Use of Gold Rings in Islam", which he wrote about the provision of the ring, argues that it may be fair for men to wear gold rings for the purpose of engagement and marriage.

Ali Yardım first of all says: A golden ring was sent to The Holy Prophet by Najashi which is evidence of the permissible of the gold ring. According to him, although it is suggested that there are "many Hadith" that show that using a gold ring is "haram", in fact, there is only one hadith recorded by almost all famous hadith books in this regard. Another point is that Ali Yardım, in some of the rumors about the golden ring, "saw ugly (كره), banned (منع), and abrogated (سقط)" He tries to imply that these prohibition expressions do not signify haram while saying that his words have passed. Again, Ali Yardım says, in the hadiths regarding the prohibition, the term "haram" is not clearly mentioned, so wearing a gold ring cannot be prohibited. But it is understood that his claim is wrong in two ways. Ali Yardım also states that the following hadith narrated by Al-Bara' ibn 'Azib is based on this issue. "The Holy Prophet ordered us to do seven things, and forbade seven things... forbade the use of silver pots and the use of gold rings." He says that it is mentioned eleven times in al-Bukhari, they all come from the same chain, but some have claimed that this hadith comes with a narration with a different chain. However, the Presidency of Religious Affairs issued a fatwa in 1962 that men could wear gold rings as a sign of engagement.

Keywords: Islamic law, Jewelry, Gold Jewelry, Golden Ring, Silver Ring.

Giriş

Yüzük, Arapçada hâtem (خاتم) veya halka (حلقة) diye de isimlendirilen, el veya ayak parmaklarına takılabilen demir, gümüş, altın veya başka karışımlardan yapılabilen madeni bir takı eşyasıdır. Yüzük, İslâmiyet'ten önce Mezopotamya, Mısır, İran, Arap, Yunan ve Roma kültürlerinde süs ögesi ve statü göstergesi olmanın¹ ötesinde hükümlerlik nişanesi olarak da kullanılmıştır. Nitekim mühür kavramı, Hz. Süleyman'ın hükümlerliğiyle da özdeşleştirilmiştir. Hz. Süleyman'ın emrindeki bütün varlıkları mühürle itaat altına aldığı düşüncesi zamanla "Mühür kimdeyse Süleyman odur." özdeyişinin hâkim olmasını sağlamıştır.² İslâm toplumunda ise yüzük Hz. Peygamber'in sünnetinden bariz bir şekilde etkilenmiş, özellikle yüzüğün ham maddesi, malzemesi ve ağırlığı konusunda Hz. Peygamber'den aktarılan hadisler belirleyici olmuştur.³

Altın yüzük kullanımı ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte hadis kaynaklarında oldukça zengin rivayetler yer almaktadır. Hz. Peygamber (s.a), hicretin 6. yılında (m. 627) Kısra, Kayser ve Necâşi gibi dönemin devlet başkanlarını İslâm'a davet etmek için gönderdiği mektuplarda kullanmak maksadıyla önce üzerinde "محمد رسول الله" ibaresi yazılı yüzük şeklinde altın bir mühür yaptırmıştır.⁴ Daha sonra ashâbının huzurunda bu altın yüzüğü artık kullanmayacağını söylemiş ve parmağından çıkarmıştır. Bunun yerine gümüşten bir mühür yaptırmıştır.⁵ İlk iki halife zamanında da kullanılan bu yüzük Hz. Osman zamanında kaybolmuştur.⁶

Hz. Peygamber'in (s.a) vefatından sonra sahâbenin çoğunluğu, altın yüzüğün erkekler tarafından takılmasının câiz olmadığı hususunda ittifak ederken bazılarının bunu takmaya devam ettiği rivayetlerde yer almaktadır. Bu makalede konuyla ilgili rivayet ve görüşler incelendikten sonra özellikle son dönem bazı ilim adamlarının nişan ve alamet maksadıyla altın yüzük takılmasının mubah olabileceği yönündeki görüşleri ve istidlâl ettikleri delilleri tahlil edilmeye çalışılacaktır.

1. Rivayetlere Genel Bakış

Altın yüzükle ilgili rivayetler genellikle hadis kaynaklarının Libâs, Ziyet, Edep, Kerâhiyye, el-Hazr ve'l-İbâha bölümlerinde yer almaktadır. Meseleyi özellik-

¹ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Yüzük", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/55-57.

² Necati Fahri Taş, Nebi Bozkurt, "Mühür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/528-530.

³ Ahmet Kütük, "İslâm/Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Yüzük ve Hukuki Mahiyeti", *Türkiye Mecmuası*, 27/2 (2017), 206.

⁴ İbn Recep el-Hanbelî, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ahmed, *Ahkâm'ül havâtim ve mâ yeteallak bihâ*, 2. bs. (Beirut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1987), 26.

⁵ İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed b. Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001), 1/404-405.

⁶ Enes b. Mâlik (r.a) şöyle rivayet etmektedir: "Nebî (s.a)'in yüzüğü hayatta iken kendi elinde idi. Sonra Ebû Bekir (r.a) ve Ömer'in (r.a) elinde idi. Osman (r.a) halifeliği sırasında bir gün Erîs kuyusunun başında otururken yüzüğü çıkartıp onunla oynarken yüzük kuyunun içine düştü. Osman ile beraber üç gün gidip geldik, kuyunun suyunu boşalttık fakat yüzüğü bulamadık." (Buhârî, "Libâs", 53)

le ilk muhaddislerden İbn Ebî Şeybe (v. 235/849), *el-Musannef*'inde *Kitâbu'l-libâs*'da,⁷ Buhârî, *Kitâbu'l-Libâs*'da *Bâbü'l-havâtîmi'z-zeheb*'de, İmam Müslim de *es-Sahîh*'inde "Erkeklerle altın yüzüğün haram kılınması ve İslâm'ın ilk zamanlarında mubah olmasının neshi"⁸ anlamındaki bir babta zikretmiştir. Ebû Dâvûd (v. 275/888) *es-Sünen*'de *Kitâbü'l-hâtem*⁹, Ebû Ca'fer et-Tahâvî (v. 321/933), *Şerhu Me'âni'l-âsâr*'da *Kitâbu'l-Kerâhe*'de *Bâbü't-tahattüm bi'z-zeheb* gibi başlıklar açarken¹⁰ İbn Hacer el-Hanbelî, "*Kitâbu ahkâmîl-hevâtîm vemâ yeteallakü bihâ*" adlı müstakil eser kaleme almıştır. Kaynaklarda ayrıca İbn Ebû'd-Dünya, Hamza es-Sehmî ve Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî gibi âlimlere ait benzer müstakil eserler zikredilmektedir.¹¹

1.1. Altın Yüzük Takmanın Haramlığını İfade Eden Rivayetler

Altın yüzüğün erkekler tarafından takılmasının câiz olmadığına dair rivayetler Ömer b. Hattâb, Ali b. Ebû Tâlib, Berâ b. Âzib, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ebû Hüreyre, İbn Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd gibi meşhur pek çok sahâbeden rivayet edilmiştir.¹² Erkeklerle altın yüzük takmanın haramlığı hususundaki rivayetlerin hadis kaynaklarının neredeyse tamamında yer aldığı görülmektedir. Konuyla ilgili rivayetleri -tespit edebildiğimiz kadarıyla- şöyle sıralamak mümkündür.

1.1.1. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (r.a) gelen rivayete göre: "Altın takmak ve ipek giymek ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılınmıştır."¹³

Kaynaklarda pek çok tarikten geldiği belirtilen bu hadis ile ilgili detaylı bilgilerde verilecektir.

1.1.2. Berâ b. Âzib'den (r.a) gelen rivayete göre: "Peygamber (s.a) bizleri yedi şeyden nehyetti: Altın yüzük takmaktan -veya altın halka takmaktan-, ipek, istebrak (kalın atlas), dîbâc (saf ipek) ve kassî (ipekli keten) kumaşlar ile kırmızı ipek altlık ve gümüş kaplar kullanmaktan nehyetti..."¹⁴

1.1.3. Ebû Hüreyre'den (r.a) gelen rivayete göre "Hz. Peygamber altın yüzük kullanmayı yasakladı."¹⁵

1.1.4. Ebû Hüreyre'den (r.a) gelen diğer bir rivayete göre "Sevdiğine ateşten

⁷ İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr* nşr. Saîd Lehâm (Beyrut: Dâru'l-fıkr, 1994), 6/67; Müellif, ilgili yerde lehde 13,aleyte ise 10 olmak üzere toplamda 23 rivayete yer vermektedir.

⁸ Müslim, "Libâs", 11; باب تحريم خاتم الذهب على الرجال ونسخ ما كان من إباحته في أول الإسلام

⁹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen* thk. Muhammed Avvâme, (Beyrut: Müessesetü'r-Reyyâne, 1998), 4/465.

¹⁰ Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâmet el-Ezdî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr* thk. Muhammed Seyyid Câdülhak, (Kahire: Matbaatü'l-envârî'l-Muhammediyye, 1968), 4/259-266. Tahâvî, konuyla ilgili aleyhte 6, lehte 27 hadise yer vermektedir.

¹¹ İbn Recep el-Hanbelî, *Ahkâmü'l-havâtîm ve mâ yeteallak bihâ*, 12.

¹² Mübârekfûrî, Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdürrahîm, *Tuhfetü'l-ahvezî bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, (Kahire: Dâru'l-hadîs, 2001), 5/136.

¹³ Tirmizî, "Libâs", 1; حُرِّمَ لِبَاسُ الْحَرِيرِ وَالذَّهَبِ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي وَأَجَلَ لِأَتَائِهِمْ

¹⁴ Buhârî, "Libâs" 45; بَهَانَا النَّبِيُّ عَنْ سَبْعِ نَهْيٍ عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ أَوْ قَالَ حَلَقَةِ الذَّهَبِ وَعَنِ الْحَرِيرِ وَالْإِسْتَبْرَقِ وَالذَّبْيَاجِ وَالْمَيْتَةَ الْحُمْرَاءَ وَالْقَسِيَّ

"... وَأَتَيْتِ الْفَيْضَةَ..." bazı lafız değişiklikleriyle birlikte bk. Müslim, "Libâs", 2066

¹⁵ Buhârî, "Libâs", 45; Müslim, "Libâs" 51 (2089), Zeylaî, *Nasbu'r-râye*, 4/235; أنه نهى عن خاتم الذهب

bir halka takmayı seven kişi ona altından bir halka taksın, sevdiğine ateşten bir bilezik takmak isteyen kişi ona altından bir bilezik taksın. Ancak siz gümüşü alınız, onu kullanınız.”¹⁶

1.1.5. Abdullah İbn Ömer’den (r.a) gelen rivayete göre “Resûlullah (s.a) altından bir yüzük yaptırdı. Takındığı zaman kaşını elinin iç kısmına alırdı. Müteakiben insanlar da altından yüzükler yaptırdılar. Sonra Resûlullah (s.a) minberin üzerine oturdu yüzüğünü çıkarttı ve: ‘Kuşkusuz ben bu yüzüğü takıyor ve kaşını iç kısımda yapıyordum/içe doğru çeviriyordum’ buyurdu ve yüzüğü attı. Sonra Resûlullah (s.a): ‘Vallahi onu ebediyen takmayacağım’ buyurdu. Bunun üzerine insanlar da yüzüklerini çıkardılar.”¹⁷

Abdullah İbn Ömer’in bazı farklı lafız değişiklikleriyle beraber tek tarikten gelen rivayetleri bulunmaktadır. Bu rivayet, Buhârî’de muhtasar olarak yer almakla birlikte Müslim ve diğer hadis kaynaklarında tam metin olarak zikredilmektedir.

1.1.6. Hz. Ali’den (r.a) gelen rivayete göre “Hz. Peygamber sağ eline ipeği, sol eline altını aldı ve şöyle dedi: Şu iki şey (ipek ve altın kullanımı) ümmetimin erkeklerine haramdır.”¹⁸

İmam Ebû Yûsuf, -küçük lafız değişiklikleriyle birlikte- senedinde Ebû Hanîfe’nin de bulunduğu bu ve benzeri rivayetleri nakletmektedir.¹⁹

1.1.7. Hz. Ali’den (r.a) gelen diğer bir rivayete göre “Resûlullah beni rükû sırasında kıraat yapmaktan, altın yüzük takmaktan, sarıya boyanmış şeyleri giymekten nehyetti.”²⁰

Bu hadis, Buhârî hariç Kütüb-i Sitte’nin tamamı tarafından zikredilmektedir.²¹

1.1.8. Abdullah İbn Abbâs’tan (r.a) gelen rivayete göre “Resûlullah (s.a) bir şahsın elinde altından bir yüzük gördü ve yüzüğü o şahsın elinden çıkartıp attı ve: “Sizden biriniz ateşten bir kor alıp, eline koyuyor.” buyurdu. Hz. Peygamber (s.a) oradan ayrıldıktan sonra o şahsa: -Yüzüğünü (yerden) al, ondan faydalanırsın denildiğinde şahıs: -Hayır, vallahi Resûlullah’ın (s.a) atmış olduğu şeyi asla geri almayacağım, dedi.”²²

1.1.9. Abdullah İbn Abbâs’tan (r.a) gelen rivayete göre “Parmaçımda altın bir yüzük vardı. Ömer b. Hattab’ın ona baktığını gördüm. Onu elimden sıyrınca

¹⁶ Ebû Dâvûd, “Hâtem”, 8 (4235).

¹⁷ Buhârî, “Libâs”, 45, 46, 47; وَأَتَّخَذَ خَاتَمًا بِهِ وَأَتَّخَذَ خَاتَمًا كَفَهُ فَاتَّخَذَهُ النَّاسُ فَرَمَى بِهِ وَأَتَّخَذَ خَاتَمًا : أَن رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وَجَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفَهُ فَاتَّخَذَهُ النَّاسُ فَرَمَى بِهِ وَأَتَّخَذَ خَاتَمًا : أَن رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اصْطَنَعَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فَكَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ فِي بَاطِنِ كَفِهِ إِذَا لَبَسَهُ : فَصَنَعَ النَّاسُ ثُمَّ إِنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَتَزَعَهُ فَقَالَ (إِنِّي كُنْتُ أَلْبَسُ هَذَا الْخَاتَمَ وَأَجْعَلُ فَصَّهُ مِنْ دَاخِلِ) فَرَمَى بِهِ ثُمَّ قَالَ (وَاللَّهِ لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا) فَبَيَّضَ خَوَاتِيمَهُمْ

¹⁸ İbn Mâce, “Libâs”, 19; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 13 (4054); Nesaî, “Libâs”, 40; إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي

¹⁹ Ebû Yûsuf, *el-Âsâr*, 2/691.

²⁰ Müslim, “Libâs”, 30 (2078) Müslim, “Libâs ve’z-zînet”, 30 (2078); Küçük lafız değişiklikleriyle bk. Tirmizî, “Libâs”, 13; İbn Mâce, “Libâs”, 40; Nesaî, “İbtidâu’s-salâh” 97.

²¹ Zeylaî, *Nasbu’r-râye*, 4/235.

²² Müslim, “Libâs”, 52-53 (2090-2091); Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, (4385).

benden aldı ve iade etmedi. Bende (tekrar) sorup, istemedim.”²³

1.1.10. Avf b. Mâlik'den gelen rivayete göre “Hz. Ömer'in (r.a) yanına geldim. Elimde yüzük vardı. Asası ile elime vurdu.”²⁴

Son üç rivayette Hz. Ömer'in Abdullah, İbn Abbâs ve Avf b. Mâlik'i başka rivayetlerde ise Suheyb-i Rûmî²⁵ ve adı zikredilmeyen bir kişiyi yüzük takmaktan nehyetmiş olması²⁶ onun konuyla ilgili ne denli hassas olduğuna işaret etmektedir.

1.1.11. Abdullah b. Amr b. Âs'dan (r.a) gelen rivayete göre “Kim ümmetimin altınla süsleniyor olduğu halde ölürse, Allah onun, bunu cennette giymesini haram kılar.”²⁷

1.1.12. Amr b. Şuayb'dan (r.a) gelen rivayete göre “Nebî (s.a) sahâbelerinden bazı kimselerde altından yüzük gördü de ondan yüz çevirdi. O kimse altın yüzüğü atıp demirden bir yüzük edindi. Nebî (s.a): ‘Bu yüzük daha şerlidir, bu ateş ehlinin ziynetidir’ buyurdu. O kimse demir yüzüğü de attı ve gümüş yüzük edindi. Nebî (s.a) ise buna ses çıkarmadı.”²⁸

1.1.13. Ebu'l-Kenûd'den gelen rivayete göre “Nehrevân günü²⁹ (ganimetten) bana bir yüzük düştü. Onu taktım. Fakat İbn Mes'ûd onu görünce alıp dişlerinin arasında kırdı. (Daha sonra) bana yüzüğü geri attı ve Peygamber (s.a) bizi altın yüzük takmaktan nehyetti, dedi.”³⁰

1.2. Altın Yüzük Takmanın Câiz Olduğunu İfade Eden Rivayetler

Altın yüzüğün erkekler tarafından takılmasının mubah olduğuna dair rivayetler sahâbeden Berâ b. Âzib, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Talha b. Ubeydullah, Zeyd b. Cârîye, Zeyd b. Erkam, Enes b. Mâlik, Suheyb b. Sinân er-Rûmî, Abdullah b. Yezîd ve Saîd b. el-Âs tariki ile gelmektedir. Bu rivayetleri şöyle sıralamak mümkündür:

1.2.1. Ebû Nuaym'den gelen rivayete göre: Hamza b. Ebî Üseyd ve Zübeyr b. Münzir (İbn Ebî Üseyd), Bedir ehlinden olan Ebû Üseyd³¹ (Mâlik b. Reb'â) vefat ettiğinde parmağındaki altın yüzüğü çıkardılar.”³²

İmam Buhârî (v. 256/870), hocası İbn Ebî Şeybe'de (v. 235/849) yer almasına rağmen bu rivayeti *es-Sahîh*'inde zikretmemesi sadece *et-Târihü'l-kebîr*'inde zikretmiş olması onun bu rivayetin sıhhati hususunda bazı çekinceleri olduğunu göstermektedir. Ayrıca *et-Târihü'l-kebîr* her ne kadar Buhârî tarafından telif edilmiş olsa da sonradan Ebû Zür'a er-Râzî (v. 264/878) ve Ebû Hâtim er-Râzî (v.

²³ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/65; Hadisin metin ve senedi ileride tablo halinde zikredilecektir.

²⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/66; Hadisin metin ve senedi ileride tablo halinde zikredilecektir.

²⁵ Nesâî, “Ziyet”, 42.

²⁶ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/66 (13); Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 10/395 (19473).

²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (6948).

²⁸ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 4/261. Hadisin senedi ileride tabloda zikredilecektir.

²⁹ Nehrevan Savaşı (38/658), halife Hz. Ali'nin (r.a) Haricilerin büyük kısmını öldürdüğü savaştır.

³⁰ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/65; *إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَهَانًا عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ*

³¹ Bedir savaşına iştirak eden 300 gaziden biridir. Hicri 60 (m. 680) yılında vefat etmiştir.

³² Buhârî, *et-Târihü'l-kebîr*, (Haydarabad: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1364), 3/410; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/518; *انها نزعاً من يد ابي اسيد خاتم ذهب حين مات وكان بدرياً*

277/890) gibi hadis otoriteleri tarafından tenkit edilmiştir.³³ Buna ilaveten Buhârî'nin *el-Câmi'u's-sahîh*'inde altın yüzüğün erkeklere haram olduğuna dair pek çok rivayete yer vermiş olması, konuyla ilgili tercihini ortaya koyması bakımından önemli bir unsurdur.

1.2.2. Alkame'den gelen rivayete göre "İbn Mes'ûd, Habbâb b. Eret'e yöneldi. Habbâb'ın üzerinde altından bir yüzük vardı. İbn Mes'ûd, O'na: Bu altın yüzüğün atılması zamanı gelmedi mi? dedi. Habbâb: Dikkât et! Sen onu bugünden sonra benim üzerimde asla göremeyeceksin, dedi ve onu çıkarıp attı."³⁴

Bu rivayetle ilgili değerlendirmeler ilerde ele alınacaktır.

1.2.3. Muhammed b. Mâlik³⁵' gelen rivayete göre "Berâ'nın üzerinde altın bir yüzük gördüm. (Bu durum) kendisine sorulunca şu cevabı verdi: "Resûlullah bir ganimet malını paylaştırdı için takmam için bunu da bana verdi ve: Allah ve Resulünün sana giymen için verdiğini sen de giy, dedi."³⁶

1.2.4. Cemîl b. Zeyd'den gelen rivayete göre "Ben Hz. Peygamber'in ashabından beş kişinin altın yüzük taktığını gördüm. Bunlar; Zeyd b. Câriye³⁷, Zeyd b. Erkam³⁸, Berâ b. Âzib, Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Yezîd'dir."³⁹

Enes b. Mâlik'e ait son iki rivayet onun altın yüzük taktığını ifade etse de onun altın yüzüğün haram olduğunu ifade eden aksi yönde rivayeti de söz konusudur.⁴⁰ Yine rivayette adları geçen Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkam'ın da aksi yönde rivayetleri söz konusudur. Dikkat çeken diğer bir husus da mezkûr bu üç sahâbenin genç sahâbîlerden olmalarıdır.

1.2.5. Ebû İshâk'dan⁴¹ gelen rivayete göre "Berâ b. Âzib'in altın yüzük taktığını gördüm."⁴²

İbn Ebî Şeybe ve Tahâvî aynı rivayeti râvi Ebu's-Sefer'den de rivayet etmektedirler.⁴³ İbn Hacer, Ebu's-Sefer⁴⁴ rivayetinin sahih senetle geldiğini belirtir.⁴⁵

³³ Yusuf Keskin, "Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebîr'ine Yönelik Tenkitler", *Marife*, 3/2 (2003), 103-120.

³⁴ Buhârî, "Libâs", 45 (5863).

³⁵ Berâ b. Âzib'in azatlısı veya hizmetçisi bk. Ahmet b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/294.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (18602); Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 4/259-266.

³⁷ İbn Ömer'in (ö. 73/656) akrabalarından olup ondan kısa bir zaman önce vefat etmiştir.

³⁸ Yaşı küçük olduğu gerekçesiyle Uhud Şavaşı'na katılmasına izin verilmemiştir. Ancak Hendek Savaşı ve sonrasına katılmıştır. H. 68 (m. 687)'de Küfe'de vefat etmiştir.

³⁹ Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb *el-Mu'cemu'l-kebîr* thk. Hamdi Abdülmecid Selefî, 2. bs., (Beyrut: Dâru İhyâit-türâsi'l-arabî, 1984), 5/224.

⁴⁰ Kettânî, Ebû Ca'fer Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer b. İdris, *Nazmü'l-mütenâsir mine'l-hadîsi'l-mütevâtir*, (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1983), 160-161; Ayrıca bu konudaki hadislerin tevâtürü ile ilgili bilgiler için ilerde zikredilecek (Tablo 1.)'e bakınız.

⁴¹ Ebû İshâk es-Sebî'î el-Hemedânî tâbîfinden bir zattır. Ebû Hâtim, sika bir ravi olduğunu, ihtiyarladığında bazı şeyleri unuttuğunu fakat karıştırmadığını belirtir. bk. Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl* thk. Ali Muhammed Muavvad, (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1995), 5/326. İbn Hibbân, Ebû İshâk'ı sika raviler arasında zikretmektedir. bk. *Kitâbü's-sikât*, (Haydarabad: Dâiretü'l-maârifî'l-Osmaniyye, 1979), 5/176.

⁴² İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/66; رَأَيْتُ عَلَى الْبَرَاءِ حَاتِمًا مِنْ دَعْبٍ

⁴³ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 4/259; قَالَ رَأَيْتُ عَلَى الْبَرَاءِ حَاتِمًا مِنْ دَعْبٍ

⁴⁴ İbn Maîn sika, Ebû Hâtim sadûk olduğunu söylerken İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmektedir. (İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb* thk. Adil Ahmed, (Riyad: Vizâretü's-ş-şuûni'l-İslâmiyye, ts.), 2/700.

Berâ b. Âzib'in⁴⁶ ise konuyla ilgili birbirine muarız iki rivayeti söz konusudur. Bununla ilgili açıklamalara değerlendirme kısmında yer verilecektir.

1.2.6. Mus'âb b. Sa'd'dan⁴⁷ gelen rivayete göre "Sa'd b. Ebî Vakkâs altın yüzük takardı."⁴⁸

1.2.7. İsa b. Talha'dan gelen rivayete göre "İsa, Talha b. Ubeydullah'ın elinde altın bir yüzük bulunduğu halde öldürüldüğünü haber verdi."⁴⁹

Musâ b. Talha tarikiyle gelen benzer iki rivayette ise olayın Cemel Vak'asında meydana geldiği bildirilmektedir.⁵⁰

1.2.8. Yahya b. Saîd b. el-Âs'tan gelen rivayete göre "Saîd b. el-Âs elinde altın bir yüzük varken öldürülmüştü."⁵¹

Hicret senesinde doğmuş genç bir sahâbîdir. Hz. Osman'ın yazdırdığı Mus-haf-ı Şerif kâtiplerinden olup hicretin 59. (679) senesinde Kûfe'de vefat etmiştir.

1.2.9. İshâk b. Râhûye'den gelen rivayete göre "Sahâbeden beş kişi altın yüzük taktıkları halde vefat etmiştir."⁵²

Bu rivayetle ilgili geniş bilgi değerlendirme kısmında verilecektir.

1.2.10. Muhammed b. Ebî İsmail'den gelen rivayete göre "Gören birinin bana bildirdiğine göre Talha b. Ubeydullah, Sa'd, (Râvi İbn Ebî Necîh'in adını zikrettiği altı veya yedi kişi) altın yüzük takmışlardı."⁵³

Rivayette geçen "Gören birinin bana bildirdiğine göre" şeklindeki bir ifade, hadis kriterleri açısından bakıldığında asıl râvinin meçhul olduğunu göstermektedir. Olaya şahid olanın belirsizliği ise rivayeti zayıflatan önemli bir husustur. Ayrıca rivayette yüzük takanların sayısı belirtilmekle birlikte kimler olduğunun bilinmemesi rivayeti zayıflatan diğer bir unsurdur.

1.2.11. İbrahim et-Teymî'den gelen rivayete göre "Öncekiler henüz küçük olan erkek çocuğun altın yüzük takmasına izin verirlerdi. Çocuk büyüdükten sonra da yüzüğü çıkarıp daha takmazdı."⁵⁴

1.2.12. Simâk'dan gelen rivayete göre "Câbir b. Semüre'nin⁵⁵ altın yüzük

→

⁴⁵ İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-marife, ts.), 10/317.

⁴⁶ Berâ b. Âzib, hicri 71'de (m. 690) Kûfe'de vefat etmiştir. Bedir savaşında küçük olduğundan Hz. Peygamber (s.a) tarafından savaşa seçilmemiş fakat on beş yaşlarında Uhud Gazvesi'nen katılmıştır.

⁴⁷ Mus'âb b. Sa'd (v. 103), tâbiînden sika bir zattır. Yûsuf el-Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâleddîn Yûsuf b. Abdurrahmân, *Tehzîbü'l-kemâl fî esmâ'ir-ricâl*, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1992), 28/24-26; Zehebî, *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehü rivâye fî'l-kütübî's-sitte*, (Beyrut: Dâru'l-yûsür, 2009); 4/293.

⁴⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; *مُصْعَبُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ؛ أَنَّهُ كَانَ يَلْبَسُ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ*

⁴⁹ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 4/259; *عن عيسى بن طلحة أنه أخبره: أن طلحة بن عبيد الله قتل وفي يده خاتم من ذهب*

⁵⁰ İbn Sa'd, Ebü Abdullah Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/201.

⁵¹ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 4/259.

⁵² İbn Recep el-Hanbelî, *Ahkâmü'l-havâtim*, 34; *مات خمسة من أصحاب النبي (ص) خواتيمهم من ذهب*

⁵³ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; *قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْ رَأَى طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ، وَسَعْدًا، وَذَكَرَ بِنْتَهُ، أَوْ سَبْعَةَ عَلَيْهِمْ خَوَاتِيمٌ*

⁵⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; *قَالَ: كَانُوا يُرْتَضَّونَ لِلْغُلَامِ فِي خَاتَمِ الذَّهَبِ، فَإِذَا كَبُرَ الْغُلَامُ، أَوْ قَالَ طَرَحَهُ*

⁵⁵ Hz. Peygamber'in arkasında 2000'den fazla namaz kıldığını belirten Câbir (r.a), 146 hadis rivayet etmiştir, Kûfe'de yerleşmiş ve h. 68 (m. 687) yılında vefat etmiştir.

taktığını gördüm. İkrime'nin⁵⁶ de altın yüzük taktığını gördüm.”⁵⁷

1.2.13. Musâ b. Abdillâh b. Yezîd'den gelen rivayete göre “Huzeýfe⁵⁸ (r.a) altın bir yüzük takardı. Yüzüğün yakuttan da bir taşı vardı.”⁵⁹

1.2.14. Sabit b. Ubeýd'den gelen rivayete göre “Abdullah b. Yezîd'in altın yüzük taktığını gördüm.”⁶⁰

1.2.15. İbnü'l-Gasîl'den gelen rivayete göre “Hamza b. Useyd ile Zübeyr b. el-Münzir b. Ebî Useyd şöyle dedi. Babam Useyd öldüğünde elindeki altın yüzüğü çıkardık, babam Bedir Savaşı'na katılanlardan biriydi.”⁶¹

1.2.16. Ebu'l-Kâsım el-Ezdî'den gelen rivayete göre “Enes b. Mâlik'e altın yüzük takayım mı? diye sorduğumda: Takabilirsin! İstersen gümüş yüzük de takabilirsin! Herhangi bir sakıncası yoktur, dedi...”⁶²

Enes b. Mâlik'den rivayet edilen bu rivayet her ne kadar sahih olsa da Enes b. Mâlik'in aksi yöndeki rivayeti⁶³ ile pek çok sahâbenin müştereken zikrettiği “*Altın takmak ve ipek giymek ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılınmıştır.*”⁶⁴ melindeki tevâtür⁶⁵ derecesine ulaşmış hadislere muarız olduğundan bununla amel etmek câiz olmaz.

2. Rivayetlerin Değerlendirilmesi

Bu kısımda öncelikle altın yüzüğün takılmasının câiz olduğunu savunanların daha sonra da diğerlerinin öne çıkardığı ikişer rivayet, hadis ve fıkıh usûlü kriterleri açısından değerlendirilecektir.

⁵⁶ Ebû Cehil'in oğlu olan İkrime, Mekke'nin fethinden kısa bir süre sonra Müslüman olmuştur. H. 13 (m. 634)'de Bizanslılarla yapılan Ecnâdeyn savaşında şehid düşmüştür.

⁵⁷ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; İbn Recep el-Hanbelî, *Ahkâmü'l-havâtim*, 34; قَالَ : رَأَيْتُ عَلَى جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ نَحَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ ، وَرَأَيْتُ عَلَى عِكْرِمَةَ نَحَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ .

⁵⁸ Hz. Peygamber'in sırdaşı olan Ensar'dan Huzeýfe b. Yemân h. 35 (m. 655)'de Cezîre Bölgesi'nin fethine katılmış ve Nusaybin'e yerleşmiştir.

⁵⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; قَالَ : رَأَيْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدٍ نَحَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ ، وَكَانَ بَدْرِيًّا .

⁶⁰ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; قَالَ : تَرَعْنَا مِنْ يَدِ أَبِي أُمَيَّةَ نَحَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ حِينَ مَاتَ ، وَكَانَ بَدْرِيًّا .

⁶¹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; قَالَ : تَرَعْنَا مِنْ يَدِ أَبِي أُمَيَّةَ نَحَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ حِينَ مَاتَ ، وَكَانَ بَدْرِيًّا .

⁶² İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/67; فَسَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ : أَلَتَحْتَمُّ بِحَاتِمٍ مِنْ ذَهَبٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ ، وَإِنْ شِئْتَ مِنْ فِضَّةٍ ، لَا يَضُرُّكَ .

⁶³ Buhârî, “Libâs”, 47 (5868) أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ رَأَى فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحَاتِمًا مِنْ وَرَقٍ يَوْمًا وَاجِدًا ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ اضْطَنَعُوا الْحَوَاتِيمَ مِنْ وَرَقٍ وَلَيْسُوهَا فَطَرَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحَاتِمَهُ فَطَرَحَ النَّاسُ حُرْمَ لِبَاسِ الذَّهَبِ وَالْحَرِيرِ عَلَى دُحُورِ أُمَّتِي وَأَجَلٌ لِإِنَائِهِمْ .

⁶⁴ Tirmizî, “Libâs”, 1; حُرْمَ لِبَاسِ الذَّهَبِ وَالْحَرِيرِ عَلَى دُحُورِ أُمَّتِي وَأَجَلٌ لِإِنَائِهِمْ .

⁶⁵ Kettânî, Ebû Ca'fer. Ebû Abdullâh Muhammed b. Ca'fer b. İdris, *Nazmü'l-mütenâsir mine'l-hadîsi'l-mütevâtir*, (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1983), 160-161; Ayrıca ilerde zikredilen “Ebû Mûsâ el-Eş'arî rivayeti” ile (Tablo 1.)'e bakınız.

2.1. Altın Yüzük Kullanımının Cevazına Delil Olan Rivayetlerin Tahlili

2.1.1. İshâk b. Râhûye Rivayeti

Altın yüzük takmanın erkekler için mubah olduğunu savunanların istidlâl ettiği rivayetlerden biri İshâk b. Râhûye'in naklettiği "*Sahâbeden beş kişi altın yüzük taktıkları halde vefat etmiştir.*"⁶⁶ mealindeki rivayettir.

Bu rivayet her ne kadar İshâk b. Râhûye'e isnat edilse de kaynakların bir kısmı onun erkeğin altın yüzük takmasını haram,⁶⁷ bazı kaynaklar ise mekruh gördüğünü haber vermektedir.⁶⁸ Ayrıca İshâk b. Râhûye, *el-Müsned* adlı eserinde bu hadise yer vermediği aksine Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği "*Hz. Peygamber (s.a) altın yüzük takmaktan nehyetti.*"⁶⁹ hadisi ile İbn Ömer'in rivayet ettiği "*Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılınmıştır.*"⁷⁰ şeklindeki aksi yöndeki hadisleri nakletmektedir.

Ebû'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdurrahmân Receb el-Bağdâdî ed-Dımaşkî'nin (v. 795/1393) bu rivayeti kendisinden naklettiği İshâk b. Râhûye'nin (v. 238/853) doğum tarihinin h. 161/778 olduğu göz önünde bulundurulduğunda asıl râvinin senette zikredilmediği dolayısıyla münkatı' bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca İbn Râhûye'nin senette olaya şahid olan(lar) ile yüzüğü takan beş sahâbenin isimlerini zikretmemesi hadis kriterleri bakımından rivayeti zayıflatan bir unsur olarak görünmektedir. Yine bu rivayet Kütüb-i Sitte şerhlerinde bulunmadığı gibi İbn Receb'in diğer hadis eseri *Fethu'l-bârî* şerhinde de yer almaması oldukça dikkat çekicidir. Diğer önemli husus da İshâk b. Râhûye isnat edilen bu rivayetin altın yüzüğün haram olduğuna dair kendisinden nakledilen fetvalara ters düşmüş olmasıdır. Muhtemelen İshâk b. Râhûye'nin ilk zamanlar bu görüşte olduğu sonradan bu görüşünden rücu ederek haram görüşünü tercih ettiği söylenebilir.

2.1.2. Mus'âb b. Sa'd rivayeti

Altın yüzük takmanın erkekler için mubah olduğunu savunanların istidlâl ettiği rivayetlerden biri de Mus'âb b. Sa'd'ın⁷¹ naklettiği "*Sa'd b. Ebî Vakkâs altın yüzük takardı.*"⁷² şeklindeki bir sahâbe uygulamasıdır.

⁶⁶ İbn Recep el-Hanbelî, *Ahkâmü'l-havâtim*, 34; مات خمسة من أصحاب النبي (ص) خواتيمهم من ذهب

⁶⁷ Nevevî, *Şerhu'l-Müslim*, 14/70.

⁶⁸ İshâk b. Mensûr el-Mervezî, *Mesâilü'l-İmâm Ahmed ve İshâk b. Rahûye* thk. Süleyman b. Abdullah el-Âmir, (Medine: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 2004), 9/4889; Cemâl Muhammed Faki, *İshâk b. Rahûye ve eseruhu fi'l-fikhi'l-İslâmî*, (Amman: Dâru'l-Ammar, 2001), 3/461.

⁶⁹ İshâk b. Râhûye, *el-Müsned*, (Beyrut: Dâru't te'sîl, 2016), 1/297; نبى رسول الله عن خاتم الذهب

⁷⁰ İshâk b. Râhûye, *el-Müsned*, 3/314; ان هذين محرم...

⁷¹ Mus'âb b. Sa'd (v. 103), tâbiünden sika bir zattır. Yûsuf el-Mizzî, Ebû'l-Haccâc Cemâleddîn Yûsuf b. Abdurrahmân, *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâ'r-ricâl* thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1992), 28/24-26; Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehü rivâye fi'l-kütübi's-sitte*, (Beyrut: Dâru'l-yûsûr, 2009), 4/293.

⁷² İbn Ebî Şeybe, *el-Musanef*, 6/67; مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ، أَنَّهُ كَانَ يَلْبَسُ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ

Buhârî *et-Târihü'l-kebir*'inde bu rivayeti bazı ziyadelerle Mus'âb b. Sa'd'dan şöyle rivayet etmektedir: *"Talha b. Ubeydullah⁷³, Sa'd⁷⁴ ve Suheyb üzerinde altından yüzükler gördüm."*⁷⁵ Nesâî ise Saîd b. Müseyyeb'in rivayet ettiğine göre Hz. Ömer ile yukarıda adı geçen Suheyb-i Rûmî arasındaki şu konuşmayı nakletmektedir: *"Hz. Ömer (r.a) kendisine: Görüyorum ki altın yüzük takıyorsun (hayırdır)! Suheyb: Onu senden daha hayırlı biri görüp kınamadı (da sen mi kınıyorsun?) Ömer: Kim o zat deyince o da: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi."*⁷⁶

Nesâî rivayetinde görüldüğü gibi şayet Hz. Ömer'in Suheyb-i Rûmî'nin bu cevabını esas almış olsaydı altın yüzük takmanın bu zamana kadar yanlış anlaşıldığını aslında helal olduğunu söylerdi. Zira Hz. Ömer, hatasını ikrar eden ve bunda ısrar etmeyen adil bir halife olarak bilinmektedir. Kısacası Hz. Ömer, Suheyb-i Rûmî'nin bu itirazını yerinde görseydi kendisi ve diğer sahâbîler de sonradan onun bu uygulamasını esas alır ve altın yüzük takarlardı. Hâlbuki böyle bir uygulama söz konusu değildir. Aksine haram olduğu hususunda âlimlerin çoğunluğu hemfikirdir.⁷⁷

2.2. Altın Yüzük Kullanımının Haramlığına Delil Olan Rivayetlerin Tahlili

2.2.1. Alkame b. Kays Rivayeti

Altın yüzük takmanın erkekler için haram olduğunu savunanların istidlâl ettiği rivayetlerden biri de Alkame b. Kays'ın rivayet ettiği *"Abdullah b. Mes'ûd, Habbâb b. Eret'e yöneldi. Habbâb'ın üzerinde altından bir yüzük vardı. İbn Mes'ûd, O'na: Bu altın yüzüğün atılması zamanı gelmedi mi? dedi. Habbâb: Dikkât et! Sen onu bugünden sonra benim üzerimde asla göremeyeceksin, dedi ve onu çıkarıp attı."*⁷⁸ şeklindeki sahâbî uygulamasıdır.

Bu rivayette Habbâb b. Eret'in fihki hükümleri, nâsihi ve mensuhu kendisinden çok daha iyi bilen sahâbenin ileri gelen fakihlerinden Abdullah b. Mes'ûd'un yasakla ilgili uyarılarını dikkate alarak altın yüzüğü takmayı terk etmesi, altın yüzükle ilgili hükümde ya tereddüt içinde olduğunu veya tenzihen mekruh olarak bildiği izlenimini vermektedir. Zira mubah olduğu konusunda kesin bir bilgiye sahip olsaydı Abdullah b. Mes'ûd'un (r.a) uyarısını kabul etmez, itiraz ederdi. Ayrıca

⁷³ Talha b. Ubeydullah h. 36'da (m. 656) altmış dört yaşında iken Cemel Vak'asında şehit olmuştur.

⁷⁴ Sa'd b. Ebî Vakkâs, cennetle müjdelenen ilk Müslümanlardandır. Hz. Ömer tarafından İran'ın fethinde ve Kâdisiye Savaşı'nda komutanlık yapmıştır. Hicri 55 (m. 674) yılında vefat etmiştir.

⁷⁵ Buhârî, *et-Târihü'l-kebir*, 7/351; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 4/259; İbn Recep el-Hanbelî, *Ahkâmü'l-havâtim*, 34; رأيت على طلحة وسعد وصهيب خواتيم من ذهب

⁷⁶ Nesâî, "Ziyet", 42; قال عمر لصهيب: مالي أرى عليك خاتم الذهب قال قد رأه من هو خير منك فلم يعبه قال من هو قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

⁷⁷ Nevevî, *Şerhu'l-Müslim*, 14/70; *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, 4/441 (أجمع العلماء على تحريم استعمال حلي الذهب علي) (الرجال). İbn Recep el-Hanbelî, *Ahkâmü'l-havâtim ve mâ yeteallak bihâ*, 34. فاما خاتم الذهب فالذهب تحريمه.... وهو قول الأئمة الثلاثة: مالك، والشافعي، وأبي حنيفة، وأكثر العلماء

⁷⁸ Buhârî, "Libâs", 45 (5863).

Habbâb b. Eret'in bu fiili terk etmiş olması, onun yüzük takan sahâbe listesinden çıkarılmasını gerektirir.

İbn Hacer, Habbâb b. Eret'in altın yüzük takması ile ilgili rivayeti değerlendirirken bazı dini hükümlerin bir kısım sahâbelerce tam bilinmediğini dolayısıyla Habbâb b. Eret'in de muhtemelen altın yüzük takmayı mekruh zannettiği bu sebeple takmış olabileceğini fakat Abdullah b. Mes'ûd'un kendisine bunun haram olduğuna dair hükmü bildirmesi⁷⁹ halinde bu görüşünden döndüğünü haber vermektedir.⁸⁰ Aynî ise bu husustaki yasağın muhtemelen Habbâb b. Eret'e ulaşmamış olacağını yahut da onun bu yasağı harama değil de mekruha hamletmiş olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır.⁸¹

2.2.2. Ebû Mûsâ el-Eş'arî Rivayeti

Altın yüzük takmanın erkekler için haram olduğunu savunanların istidlâl ettiği en kuvvetli delillerden biri de Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin rivayet ettiği "*Altın takmak ve ipek giymek ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılınmıştır.*"⁸² mealindeki hadistir.

Tirmizî bu hadis için "hasen-sahih" ifadesini kullanırken, bu hususta ayrıca Hz. Ömer, Hz. Ali, Ukbe b. Âmir, Enes b. Mâlik, Huzeife b. Yemân, Ümmü Hânî, Abdullah b. Amr b. Âs, İmrân b. Husayn, Abdullah b. Zubeyr, Câbir b. Abdullah, Ebû Reyhâne, İbn Ömer ve Berâ b. Âzib gibi sayıları on üçü bulan seçkin bir sahâbe topluluğunun isimlerini zikreder.⁸³ Ayrıca Tirmizî'nin, (Libâs, 12)'de bu listeye Ebû Hüreyre ve Muâviye b. Ebû Süfyân'⁸⁴; Ebû Ca'fer el-Kettânî'nin ise mütevâtir hadisleri topladığı *Nazmü'l-mütenâsir* adlı eserinde mezkûr listeye İbn Abbâs, Zeyd b. Erkam ve Vâsiletü b. Eska' gibi sahâbîleri eklemesiyle bu sayının on sekize çıktığı ve tevâtür derecesine ulaştığı görülmektedir.

2.2.3. Yasaklayıcı Rivayetlerin Tevâtürünün Tespiti

Yaptığımız araştırma neticesinde altın yüzük takmanın erkekler için haram olduğuna delâlet eden hadislerin tevâtür derecesine ulaştığı tespit edilmiştir. Aşağıda (Tablo 1.)'de bu rivayetlerin kaynak ve senetleri toplu olarak verildikten sonra kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

⁷⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/66; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 10/317.

⁸⁰ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 10/317.

⁸¹ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 22/30.

⁸² Tirmizî, "Libâs" 1; *حُرْمَ لِبَاسِ الذَّهَبِ وَالْحَرِيرِ عَلَى دُكُورِ أُمَّتِي وَأَجَلٌ لِإِنَائِهِمْ*

⁸³ Tirmizî, *el-Câmi'u'l-Kebîr* thk. Takıyyüddin en-Nedvî, (Hindistan: el-Mektebetü'l-Vataniyye, 2017) 4/567; Zeylaî, *Nasbu'r-râye li-ehâdisi'l-Hidâye*, (yy.: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1973), 4/223.

⁸⁴ Tirmizî, *el-Câmi'u'l-Kebîr*, 4/582.

Tablo 1. Yasaklayıcı Rivayetlerin Kaynak ve Senetleri

A) Buhârî Rivayetleri	
1	Buhârî > Adem > Şu'be > Eş'as b. Süleym > Muaviye b. Süveyd b. Mukarrin > Berâ b. Âzib ⁸⁵
2	Buhârî > Muhammed b. Beşşâr > Gunder > Şu'be > Katâde > Nadr b. Enes > Beşir b. Nehîk > Ebû Hüreyre ⁸⁶
3	Buhârî, Müsedded > Yahya > Ubeydullah > Nâfi' > Abdullah b. Ömer ⁸⁷
4	Buhârî, Yahya b. Bukeyr > Leys > Yunus > İbn Şihâb > Enes b. Mâlik ⁸⁸
B) Müslim Rivayetleri	
5	Müslim > İbnü'l-Müsennâ > Nadr b. Enes > Muhammed b. Sehl et-Temîmî > İbn Ebî Mer-yem > Muhammed b. Ca'fer > İbrahim b. Ukbete > Kureyb Mevlâ İbn Abbâs > Abdullah b. Abbâs ⁸⁹
6	Müslim > Harmeletü b. Yahya > İbn. Vehb > Yunus İbn Şihâb > İbrahim b. Abdullah b. Huneyn > Ali b. Ebû Tâlib ⁹⁰
C) Tirmizî Rivayetleri	
7	İshâk b. Mensûr > Abdullah b. Numeyr > Nâfi' > Sa'îd b. Ebî Hind > Ebî Mûsâ el-Eş'arî ⁹¹

⁸⁵ Buhârî, "Libâs", 45 (5863); Buhârî'nin Berâ b. Âzib'in benzer rivayetleri için bk. Buhârî, "Nikah", 71 (4880); Buhârî, "Esribe", 28 (5312); Buhârî, "Cenâiz", 2; "Merzâ", 4 (5650); Buhârî, "İstîzân", 8 (5881); Buhârî, "Edep", 124 (6222); Ahmed b. Hanbel, Müsned, (18532;18650); حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا

أَشْعَثُ بْنُ سَلِيمٍ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُؤَيْدِ بْنِ مِقْرَانَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ تَمَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ سَبْعِ مَهَانَا عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ أَوْ قَالَ خَلَقَهُ الذَّهَبُ وَعَنِ الْحَرِيرِ وَالْإِسْتَبْرَقِ وَالذَّبْيَاجِ وَالْمَيْزَةَ الْحُمْرَاءَ وَالْقَسِيَّ وَأَتَيْتُهُ الْفِضَّةَ وَأَمَرَنَا بِسَبْعِ بَعِيَادَةِ الْمَرِيضِ وَأَتَابِ الْجَنَائِزِ وَتَسْمِيَةِ الْعَاطِسِ وَرَدِّ السَّلَامِ وَإِجَابَةِ الدَّاعِي وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ

⁸⁶ Buhârî, "Libâs", 45, 53; Müslim, "Libâs ve'z-zînet", 11 (2089); Müslim, "Libâs", 53; حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَنْدَرُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سَمِعَ عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ وَقَالَ عَمْرُو بْنُ أَبِي خَبْرَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعَ النَّضْرَ سَمِعَ بَشِيرًا مِثْلَهُ

⁸⁷ Buhârî, "Libâs", 45, 46, 47; Buhârî, "Nüzûr", 6; Buhârî, "İ'tisâm", 4; Müslim, "Libâs ve'z-zînet", 53 (2091); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6412; حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وَجَعَلَ قِصَّةً بِمَا تَلَى كَفَّهُ فَاتَّخَذَهُ النَّاسُ قِرْمِي بِهِ وَاتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ أَوْ قِصَّةٍ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وَجَعَلَ قِصَّةً بِمَا تَلَى كَفَّهُ فَاتَّخَذَهُ النَّاسُ قِرْمِي بِهِ وَاتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ أَوْ قِصَّةٍ

⁸⁸ Buhârî, "Libâs", 47 (5868); حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ رَأَى فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ يَوْمًا وَاجِدًا ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ اضْطَنَعُوا الْحَقْوَاتِيمَ مِنْ وَرَقٍ وَابْسُوهَا فَطَرَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمَهُ فَطَرَحَ النَّاسُ حَقْوَاتِيمَهُمْ تَابِعَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ وَزَيْادٌ وَشُعَيْبٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ وَقَالَ ابْنُ مُسَافِرٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ أَرَى خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ

⁸⁹ Müslim, "Libâs ve'z-zînet", 52-53 (2090-2091); وفي حديث ابن المنذر قال سمعت النضر بن أنس حدثني محمد بن سهل التميمي; حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَقْبَةَ عَنْ كَرِيبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَأَى خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فِي يَدِ رَجُلٍ فَتَرَعَهُ فَطَرَحَهُ وَقَالَ: «يَعْبُدُ أَحَدَكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ». فَيَقِيلُ لِلرَّجُلِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حُذِّ خَاتَمًا كَأَنَّكَ اتَّقِيعُ بِهِ. فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ لَا أَخْذُهُ أَبَدًا، وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

⁹⁰ Müslim, "Libâs ve'z-zînet", 30 (2078); Küçük lafız değişiklikleriyle bkn. Tirmizî, "Libâs", 13; İbn Mâce, "Libâs", 40; Nesaî, "İbtidâ'u's-salâh" 97; أنه سمع علي بن أبي طالب يقول: نهى النبي صلى الله عليه وسلم عن القراءة وأنا راعع وعن; لبس الذهب والمعصفر

⁹¹ Tirmizî, "Libâs" 1; أي موسى حدثنا إسحق بن منصور حدثنا عبد الله بن نمير حدثنا عبد الله بن عمر عن نافع عن سعيد بن أبي هند عن; الأشعري: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال حرم لباس الحرير والذهب على ذكور أممي وأحل لإناثهم

Tespit edebildiğimiz kadarıyla İmam Buhârî, altın yüzüğün erkeklere haram kılınmasıyla ilgili Berâ b. Âzib ve Abdullah b. Ömer'in farklı yerlerde altışar, Ebû Hüreyre ve Enes b. Mâlik'den birer rivayet olmak üzere toplamda on dört rivayete yer vermektedir. Dolayısıyla İmam Buhârî'nin dört farklı tarikten rivayette bulunduğu anlaşılmaktadır. İmam Müslim'in Buhârî ile müşterek olan hadisleri dışında Ali b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Abbâs'dan gelen iki farklı rivayete yer vermesi ile tarik sayısı altıya çıkmaktadır. İmam Tirmizî'nin sahih senetle zikrettiği Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve İmrân b. Huseyn rivayetleriyle tarik sayısı sekizi bulurken Ebû Dâvûd'un Ali b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den gelen farklı rivayetlerle tarik sayısı on bire yükselmektedir. Ahmet b. Hanbel'in, Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan rivayet ettiği hadislerle bu rakam on ikiye ulaşmaktadır. İbn Ebî Şeybe'nin Abdullah b. Mes'ûd, İbn Abbâs ve Avf b. Mâlik'den naklettiği farklı metin ve senetlerle zikrettiği hadislerle tarik sayısı on beşe yükselirken İmam Tahâvî'nin Amr b. Şuayb'dan naklettiği rivayetle toplamda tarik sayısı on altıyı bulmaktadır. Bu da mezkûr rivayetlerin mütevâtir sayılabilmesi için yeterlidir. Her ne kadar bazıları on, bazıları kırk diğer bazıları ise üç yüzden fazla olması şartını ileri sürmüş olsa da İbn Hacer, mütevâtir hadis için belirli bir sayı söz konusu olmadığını belirtir.¹⁰¹ Nitekim Azîmâbâdî de bu konudaki yasaklayıcı hadislerin mütevâtir derecesinde olduğunu açıkça ifade etmektedir.¹⁰² Fakat Süyûtî¹⁰³ ve Zebîdî¹⁰⁴ gibi âlimlerin mütevâtir hadisleri topladıkları eserlerinde bu konuda herhangi bir rivayete yer vermemeleri dikkat çekicidir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki âlimler, -tarikleri çok da olsa- zayıf hadislerle ancak *fazâilü'l-a'mâl* türü konularda amel edilebileceği hususunda ittifak etmişlerdir.¹⁰⁵

3. Fukahanın/Mezheplerin Görüşleri

Altın yüzüğün kullanımıyla ilgili hükümler, fıkah kitaplarında genel olarak *kitâbu'l-hazer ve'l-ibâha* ve *kitâbu'l-libâs* bazen de *kitâbu'z-zekât* başlıkları altında incelenmektedir. Erkeklerin altın yüzük takmasının hükmüyle ilgili görüşler mu-

¹⁰⁰ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 4/261; عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَجُلًا، جَلَسَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهَدَاهُ لَيْسَةً أَهْلِ النَّارِ. وَعَلَيْهِ خَاتَمٌ مِنْ ذَهَبٍ فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَيْسَ خَاتَمَ حَدِيدًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " هَدَاهُ لَيْسَةً أَهْلِ النَّارِ ". فَرَجَعَ فَلَيْسَ خَاتَمَ وَرَقٍ فَسَكَتَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

¹⁰¹ Seyyid Abdülmâcîd el-Gavri, *Mu'cemu'l-mustalahâtü'l-hadisiyye*, (Beirut: Dâru İbn Kesîr, 2007), 656-657; Sehâvî, Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed, *Fethü'l-mugîs bi-şerhi Elfiyyeti'l-hadis li'l-İrâkî* thk. Ali Hüseyin Ali, (Kahire: Mektebetü's-Sünne, 2003), 4/15.

¹⁰² Azîmâbâdî, Ebû't-Tayyîb Şemsülhak Muhammed b. Emir Ali, *Avnül'ma'bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd* thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân, (Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1969), 11/282; انها جاءت

الأخبار المتواترة في تحريم الذهب والحديد على الرجال

¹⁰³ Süyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Katfü'l-ehzâri'l-mütenâsire fi'l-ahbâri'l-mütevâtir* thk. Halîl Muhyiddîn Meys, (Beirut: el-Mektebû'l-İslâmî, 1985), 308-312.

¹⁰⁴ Zebîdî, Ebû'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed, *Laktü'l-leâli'l-mütenâsire fi'l-ehâdîsi'l-mütevâtire* thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata, (Beirut: Dâru kütübü'l-ilmiyye, 1985), 283-287.

¹⁰⁵ Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nuruddîn Ali b. Sultan, *Mirkâtü'l-mefâtih*, (Beirut: Dâru'l-fikr, 1992), 1/519.

bah görenler ve haram görenler olmak üzere iki kısımda toplanmaktadır.

3.1. Mubah Görenler

Sahâbeden sayıları on civarında bir grup ile tabiîn ve müteahhir âlimlerden bazıları, altın yüzük takmanın mubah olduğunu savunmaktadır. Kaynaklarda altın yüzük taktığı rivayet edilen sahâbîler şunlardır: 1. Enes b. Mâlik 2. Berâ b. Âzib 3. Câbir b. Semüre 4. Huzeyfe b. el-Yemânî 5. Zeyd b. Erkam 6. Zeyd b. Hârise 7. Sa'd b. Ebî Vakkâs 8. Suheyb b. Sinân er-Rûmî¹⁰⁶ 9. Talha b. Ubeydullah 10. Abdullah b. Yezîd el-Hutamî¹⁰⁷ 11. Ebû Esyed es-Sa'idî 12. Habbâb b. Eret 13. Muğîre b. Şu'be.¹⁰⁸ Hadis şârihlerinden Aynî, listenin sonunda yer alan Habbâb b. Eret ve Muğîre b. Şu'be'nin isimlerini vermemektedir¹⁰⁹ ki bu durumda sahâbe sayısı on bire inmektedir.

Tâbiînden İkrime ile Zâhirîlerden İbn Hazm'ın da altın yüzüğün takılmasını câiz gördüğü nakledilmektedir.¹¹⁰ Son dönem âlimlerinden Kâmil Miras, Hayrettin Karaman ve Ali Yardım'ın da bu görüşü benimsedikleri tespit edilmiştir. Mezkûr son üç ilim adamına ait yaklaşımlar ileride müstakil olarak incelenecektir.

3.2. Haram Görenler

Sahâbenin çoğunluğu ile Alkame, İbrâhim en-Nehaî, Mekhûl, Ebû Hanîfe ve ashabı,¹¹¹ Sevrî, Evzâî, İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râhûye'nin de aralarında bulunduğu âlimlerin çoğunluğu, erkeğin altın yüzük takması ve ipekten elbise giyinmesinin haramlığı hususunda ittifak etmişlerdir.¹¹² Bu görüş sahipleri haram hükmünün taabbüdî olduğunu savunmaktadırlar.

Nitekim İmam Muhammed, *el-Camiu's-sagîr*'inde altın yüzükle ilgili mezhebin genel görüşünü hiçbir ihtimale mahal bırakmadan açık bir şekilde şöyle ortaya koymaktadır: *“Erkeklerin altın yüzük kullanması, ipekte olduğu gibi haramdır. Bazıları ise bunda bir sakınca görmemektedir. (Fakat) Hz. Peygamber'in (s.a) bu husus-*

¹⁰⁶ Rum diyarından Mekke'ye kaçarak gelmiştir. H. 38 (m. 659)'da Medine'de vefat etmiştir. İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb* thk. Adil Ahmed, (Riyad: Vizâretü's-ş-şuûni'l-İslâmiyye, ts.), 3/257.

¹⁰⁷ Asr-ı saadetin genç neslinden olan Abdullah, on yedi yaşında Hudeybiye'ye katılmıştır.

¹⁰⁸ İbn Recep el-Hanbelî, *Ahkâmü'l-havâtim ve mâ yeteallak bihâ*, 23.

¹⁰⁹ Aynî, Ebû Muhammed Bedreddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, (Kahire: İdâretü't-tibâati'l-müniriyye, ts.), 22/30.

¹¹⁰ İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd Zâhirî, *el-Muhallâ* thk. Ahmed Muhammed Şâkir, (Kahire: İdâretü't-Tıbbâ'ati'l-Müniriyye, 1347), 10/86; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 22/30; فقال (ابن عمر) يكرهان

للرجال ولا يكرهان للنساء

¹¹¹ Merğînânî, Ebû'l-Hasan Burhâneddîn Ali b. Ebî Bekr, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî* thk. Muhammed Muhammed Tâmir, Hâfiz Aşûr Hâfiz, (Kahire Dâru's-selâm, 2000), 4/1485; والتختم بالذهب على الرجال

فحرام

¹¹² Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *Şerhu'l-Müslim*, 14/70; *el-Mecmû' şerhu'l-Muhezzeb*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.), 4/441 (أجمع العلماء على تحريم استعمال حلي الذهب على الرجال). İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâleddîn Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubî en-Nemerî, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta'i mine'l-meânî* thk. Saîd Ahmed A'râb, (Titvân: Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şuûni'l-İslâmiyye, 1991), 17/97 (هو أمر

بمجتمع عليه للرجال

taki nehyi sebebiyle bu görüş sahih değildir. Zira altının zarureten takılma örneğiği gümüşle kalkmıştır. Dolayısıyla altın yüzüğün takılması asıl üzere haram olarak kalmıştır."¹¹³ Her ne kadar Hanefîlerden Kâsânî'nin mezhep imamlarından farklı olarak tahrimen mekruh görüşüne meylettiği¹¹⁴ görülse de mezhep içinde hâkim olan görüş haram olduğu yönündedir. Nitekim son dönem Hanefî muhakkiklerinden İbn Âbidîn, gümüş yüzük takmanın erkeklere helal olduğunu fakat altın, demir ve bakır gibi madenlerin haram olduğunu ifade etmektedir.¹¹⁵

Şâfiî mezhebinde yüzük de dâhil olmak üzere altının (az veya çok olsun) erkekler tarafından kullanılmasının haramlığı hususunda mezhep içinde âlimlerin ittifakı söz konusudur.¹¹⁶ Mâlikî¹¹⁷ ve Hanbelî¹¹⁸ mezhebinde de altın yüzük kullanımının kadınlara câiz, erkeklere haram kılındığı bildirilmektedir.

İmam Nevevî ise İbn Hazm'ın mubah görüşü ile bazılarının mekruh görüşünün batıl olduğunu belirtmektedir.¹¹⁹ Ayrıca kaynaklarda gümüş dışındaki demir, bakır, kurşun ve pirinç gibi metaller hususunda İmam Muhammed, haram hükmünü verirken Hudencî (v. 691/1292) gibi bazı Hanefî fakihleri mekruh olacağını söylemektedir.¹²⁰ Onlar "*Demirden de olsa yüzük edin*" mealindeki hadislerin ise demirin kıymetinden faydalanılabileceğine işaret ettiğini savunurlar.¹²¹

¹¹³ Şeybânî, *el-Câmî'ü's-sağîr (en-Nâfi'ül-kebîr* ile birlikte), (Beyrut: Âlemül-kütüb, 1986), 477; وأما التختم

بالذهب للرجال فحرام أيضا ومن الناس من لم يره بأسا وهذا غير صحيح لما روى عن علي أن النبي (صلى الله عليه وسلم) نهى عن ذلك ولأن ضرورة النموذج زالت بالفضة فبقي الذهب على أصل التحريم

¹¹⁴ Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd, *el-Kâsânî, Bedâi'ü's-sanâ'i'fi tertîbi's-şerâi'* thk. Ali Muhammed Muavviz, Âdil Ahmed Abdülmevcûd, (Beyrut: Dâru'l-Küttâbi'l-İlmiyye, 1997), 6/522; يفكره للرجل التزين

بالذهب كالتختم ونحوه

¹¹⁵ İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 6/351; فالخاص

أن التختم بالفضة حلال للرجال بالحديث وبالذهب والحديد والصفير حرام عليهم بالحديث

¹¹⁶ Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Muhezzeb*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.), 4/441; واتفق أصحابنا على تحريم قليله وكثيره كما ذكره

Mâverdî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-kebîr Şerhu Muhtasari'l-Müzenî* thk. Ali Muhammed Muavviz, Âdil Ahmed Abdülmevcûd, (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1994); 2/478; فَأَمَّا الذَّهَبُ لِلرَّجَالِ فَمُحَرَّمٌ عَلَى الرَّجَالِ قَلِيلُهُ وَكَثِيرُهُ

¹¹⁷ İbn Abdülber, Ebü Ömer Cemâleddîn Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubî en-Nemerî, *el-İstizkâr* thk. Abdülmütî' Emîn Kal'acî, (Beyrut: Dâru Kuteybe, 1994), 26/353; هذا للرجال دون النساء ولا خلاف بين العلماء أن

التختم بالذهب جائز للنساء

¹¹⁸ Hamd b. Abdullah b. Hamd, *Şerhu Zâdi'l müstakni'*, (y.y: 1416) 4/71; مع تحريم خاتم الذهب فالراجع : أن الفضة يجوز

لسبها مطلقاً

¹¹⁹ Nevevî, *Şerhu'l-Müslim*, 14/70.

¹²⁰ Ebü Bekr b. Ali b. Muhammed ez-Zebîdî Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire şerh li-Muhtasari'l-İmâm Kudûri'fi'l-fikhi'l-Hanefî* thk. İlyas Kaplan, (Beyrut: Dâru kütübü'l-ilmiyye, 2006), 2/616; وفي الجامع الصغیر لا

يُنْتَهَى إِلَّا بِالْفِضَّةِ وَهَذَا نَصٌّ عَلَى أَنَّ التَّخْتَمَ بِالصُّغْرِ وَالْحَجَرِ حَرَامٌ وَفِي التَّحْنِطِيِّ التَّخْتَمُ بِالْحَدِيدِ وَالصُّغْرِ وَالنُّحَاسِ وَالرَّصَاصِ مَكْرُوهٌ لِلرَّجَالِ وَالنِّسَاءِ

¹²¹ Azîmâbâdî, Ebü't-Tayyîb Şemsülhak Muhammed b. Emîr Ali, *Avnül-ma'bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd* thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân, (Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1969), 11/283; Altın yüzüğün kullanımı ile ilgili tartışmalar için bk. Yusuf Erdem Gezgîn, "Kullanımı Haram veya Şüpheli

4. Son Dönem Ulemanın Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Sahâbe, tâbiîn ve mezhep imamlarının aralarında bulunduğu fukahânın çoğunluğunun, erkeklerin altın yüzük takmasının haramlığı hususunda ittifak ettiği, bir kısım sahâbe ve tâbiîn fukahâsının da mubah gördüğüne dair görüş ve delilleri yukarıda ele alınıp değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise özellikle Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde altın yüzüğün erkekler için mubah olduğunu savunan bazı ilim adamlarına ait görüşleri ilmî kriterler çerçevesinde incelemeye çalışacağız.

4.1. Kâmil Miras'ın İleri Sürdüğü Deliller

Kâmil Miras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi* adlı eserinde "Altın Nişan Halkası İsti'mâli" adlı bir başlıkta¹²² erkeklerin "nişan halkası" olarak altın yüzük takmasının câiz olacağı görüşünü savunmaktadır. Müellif mez-kûr görüşünü -daha önce incelediğimiz- bazı sahâbe ve tâbiîne ait rivayetler ile bir kısım içtihatlarla dayandırarak dört maddede özetlemektedir.

1. İzâh ettiğimiz veçhile altın yüzük isti'mâlinin hem hillini, hem de hürmetini ifâde eden ve ikisi Berâ b. Âzib'e (r.a) muttasıl olan iki sahîh rivâyet vardır. İkisi ile de fukahâ amel ve istidlâl eylemişlerdir. Şu kadar ki, hürmeti ifâde eden rivâyet daha kuvvetlidir. Ve iltizâm edenler daha çoktur. Fakat aşağıdaki sebeplerin inzimâmı ile nişan halkası hakkında Berâ Hazretlerinin hilli müfîd olan hadîsi tercih edilebilir.

Rivayetler kısmında da anıldığı üzere Berâ b. Âzib (r.a) altın yüzüğün kullanımını ile ilgili birbirine muarız iki rivayeti söz konusudur. Bunlar "Peygamber (s.a) bizleri yedi şeyden nehyetti: Altın yüzük takmaktan ..." ¹²³ rivayeti ile "...Allah ve Resulünün sana giymen için verdiği sen de giy, dedi." ¹²⁴ şeklindeki rivayettir. Birbirine muarız bu iki rivayetin öncelikle usûl-i fıkıh ilminde yer alan delillerin teâruzu (çelişmesi) ve bunların giderilmesi başlığı altında değerlendirilmesi gerekir.

Fıkıh usûlünde delillerin teâruzu (تعارض الأدلة); aynı meselede kuvvet bakımından denk olan iki delilden birinin bir şeyin haram, diğerinin mubah olduğuna delalet etmesi durumuna denir.¹²⁵

Tarifte de ifade edildiği üzere bir meselede teâruzun söz konusu olabilmesi için o meselenin hükmü hususunda birbirine zıt aynı derecede en az iki delilin çelişmesi gerekmektedir. Şayet deliller iki ayet veya iki mütevâtir hadis yahut da iki haber-i vâhid gibi derece bakımından birbirine denk ise bu durumda fukahâ meto-duna göre nüzûl veya vürûd tarihlerine bakılarak sırayla nesih, tesâkut veya

→

Olan Altınların Hukuki İşlemlere Konu Edilmesi", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2020): 149-167.

¹²² Kâmil Miras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 8. Basım, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1985), 4/288.

¹²³ Buhârî, "Libâs" 45; "... وَالْحَرِيرَ وَالْإِسْتَبْرَقَ وَعَنِ الْحَرِيرِ وَالْإِسْتَبْرَقِ"

¹²⁴ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsar*, 4/259-266; عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ رَأَيْتُ عَلِيَّ الْبَرَاءَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فَقِيلَ لَهُ قَالَ

¹²⁵ Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed, *Usûl*, (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1993), 2/12; Zekiyüddîn Şa'bân, *Usûlü fikhî'l-İslâmî*, (Beyrut: Dâru'l-Kütüb, 1971), 391.

takrîrû'l-usûl ilkeleri esas alınarak teâruz ortadan kaldırılır.¹²⁶ Aksi takdirde başka bir tercih sebebi aranır. Şayet bu da mümkün değilse iki delil arasını cem/tevfik etme yoluna gidilir.¹²⁷

Hâlbuki yüzük meselesinde teâruz eden deliller ne sayı bakımından ne de kuvvet bakımından eşit olmadığı aksine nehye delalet eden rivayetler hususunda âlimlerin ittifakı olması hasebiyle tercihe şayan olduğu görülmektedir.¹²⁸ Ayrıca mubah kılan rivayetin nehiy eden rivayeti nesh edip edemeyeceği hususunda Tehânevî, Hâzîmî'nin "Şayet Berâ'nın altın yüzük taktığı haberi sahihse ondan gelen diğer haber mensuttur." şeklindeki sözüne şöyle bir itirazda bulunur: "Şayet Berâ'ya göre yüzük takmanın haramlığı nesh olmuş olsaydı, Berâ (r.a) nehiyle ilgili rivayeti nakletmezdi."¹²⁹

Âlimlerin çoğunluğu -Berâ b. Âzîb'den gelen iki farklı rivayete rağmen- sayıca çok olması sebebiyle haramlığına delalet eden hadisi tercih etmektedirler. Ayrıca Hanefî usûlcülerine göre de haram ile mubaha delalet eden deliller teâruz ettiğinde, haram kılanın tercih edilmesi gerekir.¹³⁰

Hâlbuki Kâmil Miras da "Şu kadar ki, hürmeti ifâde eden rivayet daha kuvvetlidir." ifadesiyle altın yüzüğü mubah gören hadislerin diğerlerine nisbetle zayıf kaldığını itiraf etmiş olmasına rağmen bununla amel edilebileceğini söylemiş olması teâruzun giderilmesi kaidesine kesinlikle aykırıdır. Ayrıca hakkında sahih (hatta mütevâtir) hadislerin bulunduğu meselelerde zayıf hadislerle amel etmek usul açısından da câiz değildir.¹³¹ Zayıf hadisler ancak kıyas üzerine tercih edilebilecek türden hadislerdir.¹³²

İbn Hacer, rivayetler arasındaki bu tezatı telif etmeye çalışarak Berâ b. Âzîb'in bu yasağı ya tenzihen mekruh olarak bildiğini veya bu konudaki yasaklayıcı haberin kendisine ulaşmamış olabileceğine dair âlimlerin görüşlerini nakleder.¹³³ Aynî ise Berâ b. Âzîb'in altın yüzük taktığına dair rivayetin muhtemelen onun bülûğ çağından önceki bir uygulaması olabileceğini bildirir.¹³⁴

Bazıları ise Berâ b. Âzîb'in altın yüzük takmasının Hz. Peygamber tarafından kendisine verilmiş özel bir ruhsat olduğunu zannettiğini veya Hz. Peygamber'in verdiği yüzüğün taşının altın karışımı veyahut altınla süslenmiş olabileceğini söy-

¹²⁶ Şükrü Özen, "Teâruz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2011, 40/208-211.

¹²⁷ Abdülazîz el-Buhârî, Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed, *Keşfü'l-esrâr an Usûl-i Fahri'l-İslâm el-Pezdevî*, (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1997), 3/162.

¹²⁸ Aynî, Ebû Muhammed Bedreddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, (Kahire: İdâretü't-tıbâati'l-münîriyye, ts.), 22/30.

¹²⁹ Tehânevî, Zafer Ahmed, *İ'lâü's-sünen*, (Karaçi: İdâretü'l-Kur'ân, 1415), 17/310.

¹³⁰ İbnü'l-Hümâm, Kemâleddîn Muhammed b. Abdülvâhid b. Abdülhamîd, *Şerhu Fethi'l-kadîr*, (y.y: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1970), 1/386.

¹³¹ Meydânî, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb* thr. Abdürrezzâk el-Mehdî (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1994), 1/222; مع وجود الصحيح لا يجوز ما حاصله: أن العمل بالضعيف مع وجود الصحيح لا يجوز

¹³² Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 1/330.

¹³³ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 10/317: وقد ذهب بعضهم إلى أن لبسه للرجال مكروه كراهة تنزيه لا تحريم

¹³⁴ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 22/30.

lemiştir.¹³⁵ Nitekim Berâ b. Âzib, kendisini bu konuda uyarılara karşı olarak kendi fiilini yasaklayan rivayetleri nesh ettiğine dair herhangi bir iddiasının olmaması aslında bunun kendisine ait özel bir ruhsat olduğunu kabul ettiğini göstermektedir.

2. İmâm Muhammed tefâhur kasedilmeyerek altın ve gümüş evânî ile tezeyyün câizdir. Bunda ni'met-i ilâhiyyeyi izhâr vardır, diyor. Nişan yüzüğü de tefâhur için değil, hiç şüphesiz teberrük için ve bir hâtıra olarak takılmaktadır. İmâm Şâfiî de mevzuubahsimiz olan hadisteki nehîyi, velev ki kavî-i kadîmde olsun nehî-i tenzîh addetmesi de medâr-ı istinâd olabilir.

Kâmil Miras'ın bu istidlâli yerinde değildir. Zira İmâm Muhammed'in mezkûr görüşü¹³⁶ altın ve gümüşten yapılan kaplarda yeme ve içme yasağına aykırı bir görüş değildir. Yani hadiste nehyedilen şey bu kaplarla yeme ve içmedir, süs olarak kullanmak değildir. Dolayısıyla onun bu fetvası ile yasak ortadan kalkmış değildir. Çünkü altın yüzüğün erkekler tarafından kullanılması hususunda yasaklayıcı açık bir nas söz konusudur. Dolayısıyla hakkında nehîye delalet eden sarîh bir nas bulunan bir meseleyi başka bir meseleye kıyas yapmak usul açısından ancak bir teassüf (zorlama bir istidlâl) olacağından câiz olmaz. Zira bu, kıyası nassa tercih etmek manasına gelmektedir. Hâlbuki sünnetle kıyas tearuz ettiğinde sünnetin tercihinde şüphe yoktur.¹³⁷ Nitekim Mecelle'de yer alan "*Mevrid-i nasda içtihadı mesağ yoktur*"¹³⁸ kaidesi de bunu teyit etmektedir.

Ayrıca İmâm Muhammed, *el-Camiu's-sagîr*'de altın yüzükle ilgili Hanefî mezhebinin görüşünü hiçbir ihtimale mahal bırakmadan açık bir şekilde şöyle ortaya koymaktadır: "*Erkeklerin altın yüzük kullanması, ipekte olduğu gibi haramdır. Bazıları ise bunda bir sakınca görmemektedir. Hz. Peygamber'in (s.a) bu husustaki nehîyi sebebiyle bu görüş sahih değildir. Zira altının zarureten takılma örneği gümüşle kalkmıştır. Dolayısıyla altın yüzüğün takılması asıl üzere haram olarak kalmıştır.*"¹³⁹

Kâmil Miras, Hz. Huzeyfe'nin (r.a) rivayet ettiği "*Saf ipek ve atlas elbise giymeyiniz. Altın ve gümüş kaptan bir şey içmeyiniz. Altın ve gümüş tabaklardan da yemek yemeyiniz*"¹⁴⁰ mealindeki hadis hususunda İmâm Şâfiî'nin kavî-i kadîmde altın ve gümüş kaplardan yeme-içmeyi mekruh gördüğü¹⁴¹ yönündeki fetvasını

¹³⁵ Ali Müdeyfir, *Ahkâmü'z-Ziyne*, (Riyâd: Camiatü'l-İmam b. Suud el-İslâmiyye, 2002), 2/617.

¹³⁶ Şeybânî, *es-Siyerü'l-Kebîr* (Şerhu's-Siyerü'l-Kebîr ile birlikte), 4/1466: وَأَوَانِي مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ لَا يَشْرَبُ فِيهَا، وَلَا

يَأْكُلُ وَلَكِنَّهَا مَوْضِعَةٌ يَتَجَمَّلُ بِهَا

¹³⁷ Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddin Muhammed b. Bahadır b. Abdullah, *el-Bahru'l-muhîr fî usûli'l-fıkh*, (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuunî'l-İslâmiyye 1992), 6/112.

¹³⁸ Mecelle, md. 14.

¹³⁹ Şeybânî, *el-Cami'ü's-sagîr (en-Nâfi'ü'l-kebîr* ile birlikte), (Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1986), 477; وَأَمَّا التَّخْتُمُ

بِالذَّهَبِ لِلرِّجَالِ فَحَرَامٌ أَيْضًا وَمِنَ النَّاسِ مَنْ لَمْ يَرِهِ بِأَسَاسًا وَهَذَا غَيْرُ صَحِيحٍ لِمَا رَوَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنْ ذَلِكَ وَلَا نِزْرَةَ الْمَوْضُوعِ زَالَتْ بِالْفِضَّةِ فَبَقِيَ الذَّهَبُ عَلَى أَصْلِ التَّحْرِيمِ

¹⁴⁰ Buhârî, "Et'ime", 29; Müslim, "Libâs", 5: لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَلَا الدَّبِيحَ وَلَا تَشْرَبُوا فِي آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي صَحَافِهَا فَإِنَّهَا 5

كُنْ فِي الدُّنْيَا وَلَنَا فِي الْآخِرَةِ

¹⁴¹ Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, 1/246: وهل يكره كراهة تنزيه أو تحريم: قولان قال في القديم كراهة تنزيه لأنه إنما نهى عنه

delil göstermeye çalışması da usul açısından hatalıdır. Zira Şâfiî mezhebinde erkeklerin az da olsa altınla süslenmesi ittifakla haramdır. Hatta yüzüğün kendisi gümüşten, taşı altın olsa dahi yüzüğün takılmasının haram olduğu belirtilmektedir.¹⁴² Şâfiî kaynaklarında altın yüzüğün haramlığı hususunda bu kadar açık ifadeler olmasına rağmen Kâmil Miras'ın bu delilleri terk ederek, görüşünü İmam Şâfiî'nin konuyla doğrudan alakası olmayan kadîm bir fetvasına dayandırması yanlış bir istidlâl yöntemidir.

Kâmil Miras'ın Şâfiî'nin kadîm kavline istinaden bu fetvayı vermesi ayrı bir eleştiri konusudur. Zira Şâfiî mezhebinde kavli kadîmin müftâbih olabilmesi öncelikle sahih bir hadise veya Şâfiî'nin kavli kadîmine muarız olmaması gerekir.¹⁴³ Ayrıca İmam Şâfiî kadîm kavlinin neredeyse çoğunu terk etmiş, rivayet edenlere hakkını helal etmediğini bildirmiştir.¹⁴⁴ Hatta İmam Nevevî, hakkında iki görüş bulunan meselelerde kadîm ile amel edilmesinin câiz olmadığını zira bu görüşten döndüğünü, sadece 20 veya biraz fazla meselede kadîm ile amel edildiğini bildirir.¹⁴⁵ Fakat müellifin istidlâl ettiği altın kaplarla ilgili kadîm görüşü mezhepte kabul edilen görüşler arasında zikredilmemektedir.¹⁴⁶ Dolayısıyla Kâmil Miras'ın mercûh olan bir içtihatla istidlâlde bulunması isabetli değildir. Ayrıca İmam Şâfiî'nin "hadis sahih olduğunda o benim mezhebimdir"¹⁴⁷, "bir hadis benim görüşüme aykırı ise görüşümü yere vurun"¹⁴⁸ şeklindeki sözlerini esas aldığımızda altının haramlığı konusunda Şâfiî'nin görüşü net olarak ortaya çıkmış olacaktır.

Ayrıca kaynaklarda zikredildiği üzere İmam Şâfiî'nin eski görüşlerinin bulunduğu sayfaların yakılmasını emretmiş olması¹⁴⁹ böyle bir istidlâlin İmam Şâfiî'nin manevi şahsına bir iftira olabileceği endişesini de akla getirmektedir.

3. Fukahâ, erkeklerin esâs i'tibâriyle gümüş yüzük kullanmalarını bile bir zarûret ve bir lüzûm üzerine mübâhtır, bunun hâricinde eser-i belâhettir, diyorlar. Nişan yüzükleri isti'mâlinde örfe müstenid bir zarûret bulunduğu ise muhakkaktır.

→

للسرف والخيلاء والتشبه بالاعاجم وهذا لا يوجب التحريم وقال في الجديد يكره كراهة تحريم وهو الصحيح لقوله صلى الله عليه وسلم الذي يشرب في آنية الفضة إنما يجرجر في جوفه

¹⁴² Nevevî, *el-Mecmû'*, 4/441; من ذهب أو فص حرم؛ واتفق أصحابنا علي تحريم قليله وكثيره كما ذكره المصنف ولو كان الخاتم فضة وفيه سن من ذهب أو فص حرم؛ بالاتفاق

¹⁴³ Ahmed Nehrâvî Abdüsselâm, *el-İmam eş-Şafîî fî mezhebeyhi el-kadîm ve'l-cedîd*, (Kahire:1988), 604.

¹⁴⁴ Zerkeşî, *el-Bahru'l-muhîd*, 6/304; ليس في حل من روى عنى القديم؛ Bazı kaynaklarda لا اجعل في حل من روى عنى كتابى؛ واتفق أصحابنا علي تحريم قليله وكثيره كما ذكره المصنف ولو كان الخاتم فضة وفيه سن من ذهب أو فص حرم؛ بالاتفاق

¹⁴⁵ Nevevî, *el-Mecmû'*, 1/66; كل مسألة فيها قولان للشافعي رحمه الله قديم وجديد، فالجديد هو الصحيح وعليه العمل لأن القديم مرجوع عنه؛ واتفق أصحابنا علي تحريم قليله وكثيره كما ذكره المصنف ولو كان الخاتم فضة وفيه سن من ذهب أو فص حرم؛ بالاتفاق

¹⁴⁶ Seyyid Muhammed Mûsevî, *Nazretü'n hadîyse ile'l-kadîm ve'l cedid fî mecâlî'l-fikhî*, (Tahrân: 2015), 23; file:///C:/Users/u/Downloads/20160301135505-9727-59%20(1).pdf

¹⁴⁷ İbn Hacer, *Tevâli't-te'sîs* thk. Ebu'l-Fedâ Abdullah, (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye 1986), 109.

¹⁴⁸ Ramazan Ahmet Usfûr, *el-İmam eş-Şafîî fakîhen ve muhaddisen*, (Kahire: Mektebe Vehbe, 2000), 72.

¹⁴⁹ Ekrem Yusûf Ö. el-Kavâsimî, *el-Medhâl ilâ mezhebi'l-İmâmî's-Şafîî*, 310 اجتهاده فيه ثم يأمر بتحريق ما تغير

Müellifin fukahânın gümüş yüzük takmayı zarurete mebni mubah gördüğünü, altın yüzüğün de nişan alameti olarak takılmasının örfen câiz kılınması gerektiğini savunması doğru bir istidlâl değildir. Zira gümüş yüzük Hz. Peygamber (s.a) tarafından mubah kılınmıştır. Kâmil Miras'ın ifade ettiği gibi fukahâ tarafından zarurete mebni mubah görülmemiştir. Kişi gümüş yüzüğü dilerse takabilir dilemezse takmaz, ortada herhangi bir zaruret söz konusu olmayıp tamamen tercihe matuf bir durumdur.

Müellifin nişan yüzüğü kullanmanın örfe dayalı bir zaruret olduğunu söylemesi zorlama bir tevil olması hasebiyle hatalı görünmektedir. Zira usûl-i fıkihta bir şeyin örf olarak itibar edilebilmesi için şer'î naslara muhalif olmaması gerekir.¹⁵⁰ Hâlbuki altın yüzüğün haramlığı hususunda âlimlerin çoğunluğunun ittifak ettiği naslar ortadayken insanların fasit örfünü esas almak büyük bir vebal ve sorumluluğu gerektirir.

4. Altın isti'mâlindeki hürmetin menât-ı şer'îsi, bunun vesîle-i isrâf ve vesîle-i tefâhur olması idi. Asr-ı hâzırda altın mâdeninin bolluğu sebebiyle bir halkın kıymet-i iştirâiyye (alım) ve istisâdiyyesi (mutlu olması) isrâf addedilecek bir halde değildir. Bu sebeple de nişan halkaları vesîle-i tefâhur olmaktan çıkmıştır. O, mücerred vesîle-i teberrüktür. İki âkid nişan yüzükleriyle târih-i hayâtlarının unvân-ı mefâhiri olan fâtiha-i akidlerini hatırlarlar. Nikâhtaki gaye-i şer'iyye düşünülürse, yeni bir âile yuvası kurmanın bir nişâne-i mefhareti olduğu için bununla belki de musâb olurlar.

Kâmil Miras'ın altının ekonomik boyutunu¹⁵¹ yani asr-ı saâdetde az bulunmasını yasaklanmasına illet yapması isabetli değildir. Zira illetle ilgili gerek hadiste gerekse sahâbe kavlinde herhangi bir açıklama söz konusu olmadığından yasağın tamamen teabbudî olduğu anlaşılmaktadır. Yine de fakihler yasak için makul bazı hikmetler ortaya koymuşlardır. Fakat bunu illet saymak usûl açısından uygun olmaz. Zira "altının azlığı" illet gösterilecek olursa altın ve gümüş kapların süs olarak kullanılması hatta gümüş yüzük takılmasının da yasaklanması gerekecektir. Hâlbuki bunların kullanımı mübah görülmüştür. Dolayısıyla müellifin bu illetinin yerinde olmadığı anlaşılmaktadır. Kâmil Miras'ın bu görüşe meyletmesinde bulunduğu siyasi atmosferin ve üstlendiği vazifelerin¹⁵² etkili olmuş olabileceği kanaatini

¹⁵⁰ İbrahim Kâfi Dönmez, "Örf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/87-93.

¹⁵¹ Son dönem bazı araştırmacılar ise bu yasağı ekonomik sebeplere bağlamaya çalışmış, o günün piyasasında bir kısım altının yüzük olarak kullanılması halinde sermayenin parmaklarda atıl bir şekilde kalacağı endişesinden dolayı yasaklandığını ileri sürmüşlerdir. Mehmet Sofuoğlu, *Sahih-i Buhârî ve Tercümesi*, (İstanbul: Ötügen Neş., 1989), 13/5907 (86. dipnot).

¹⁵² Kâmil Miras, (1874-1957), Dâru'l-fünûn İlahiyat Fakültesi mezunu olup, TBMM'nin ikinci dönem (1923-1927) CHP Afyonkarahisar mebusu olarak görev yapmıştır. Meclisin açılışında Kur'an okumuş, dua etmiştir. Kur'an'ın Türkçe'ye tercüme ve tefsir edilmesi ve Sahih-i Buhârî'nin tercüme edilmesi için meclis başkanlığına kanun teklifinde bulunmuş ve kabul edilmiştir. (Yazıcı, Nesimi, "Kâmil Miras", Diyanet İşleri Başkanlığı (İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi, 2005) Sahih-i Buhârî'nin tercümesi önce üstat Ahmed Naim Efendi'ye tevdi edildi. Fakat onun vefatından üç yıl sonra yarım kalan tercüme işi Kâmil Miras'a verildi. Eser son derece ilmi bir çalışma olmasına rağmen dönemin siyasilerine yönelik yersiz iltifatlarda bulunması aslında mevcut siyasi atmosferin ilmi çalışmalarda ne denli etkili ve yönlendirici olduğunu da ortaya koymaktadır. Dönemin Adalet Vekili (Bakanı) Seyyid Bey TBMM'de hilâfetin kaldırılması konusunun görüşüldüğü sırada yaptığı konuşmada, hilâfetin kaldırılmasında herhangi bir sakınca olmadığını söylemiş bunun üzerine daha sonra Kâmil

taşıymaktayız. Ayrıca DİA “Yüzük” maddesinde müellifin, konuyla ilgili yasaklayıcı rivayetlerin kuvvetliliğine temas etmeyip âlimlerin ittifakına yüzeysel olarak değinmesi aksine Kâmil Miras’ın mezkûr görüşüne gereğinden fazla yer vermiş olması bu görüşe sıcak baktığı izlenimini vermektedir.¹⁵³

4.2. Hayrettin Karaman’ın İleri Sürdüğü Deliller

Hayrettin Karaman, eserlerinde nişan ve evlilik maksadıyla erkeklerin altın yüzük takmalarının mubah olduğunu şu ifadelerle savunmaktadır: “İbn Âbidîn ve diğer Hanefî kaynaklarında altın ve ipeğin erkeklere ziyet olarak haram kılındığı, belli miktarlarda alamet, arma, sembol, nişan olarak elbiseye veya alete işlenen ipek ve altının mubah olduğu ifade edilmiştir.(...) Kâmil Miras’ın tercümesinde ise, doğrudan doğruya nişan yüzüğünün hükmüne temas edilmiş ve câiz olduğu söylenmiştir.”¹⁵⁴

Hayrettin Karaman’ın bu görüşünü özellikle Hanefî kaynaklarında zikredilen ipek ve altın hususunda verilmiş bazı münferit fetvalar ile *Tecrîd-i Sarîh* mütercimi Kâmil Miras’ın mezkûr eserinde serdettiği fetvasıyla temellendirdiği anlaşılmalıdır. Onun konuyla ilgili istidlâl ettiği bu fetvaları kendi eserinden maddeler halinde aktararak incelemeye çalışacağız.

1. “Arada başka bir giyecek olsa bile ipek giymek, mezhebe göre, erkeğe haramdır. İmam Ebû Hanîfe’den ipeğin deriye dokunması halinde haram olduğu rivayet edilmiştir. *Kunye* isimli eserde -İmâm-ı Â’zam’ın bu görüşü için- umûmül-belvânın bulunduğu bir yerde bu büyük bir ruhsattır, denilmiştir.”¹⁵⁵

ed-Dürrü’l-muhtar’da yer alan bu ifadede ipek elbise ister erkeğin tenine değsin veya değmesin giyilmesi câiz olmadığı ve sahih olan görüşün bu olduğu bildirilmektedir. Fakat Karaman’ın yukarıda verdiğimiz kendi tercümesinde “sahi mezhep/görüş” (على المذهب الصحيح) ifadesini “mezhebe göre” şeklinde tercüme etmesi, okuyucuya tercih edilen görüşün bu görüş olduğunu çok da net ifade etmemektedir.¹⁵⁶ Ayrıca Karaman’ın yukarıda *Kunye*’den yaptığı “-İmam-ı A’zam’ın bu görüşü için- umûmül-belvânın bulunduğu bir yerde bu büyük bir ruhsattır, denilmiştir.” şeklindeki alıntı da problemlidir. Zira *Kunye* sahibi bu görüşü hocası Bedî’den rivayet ettiğini fakat bu rivayetin Ebû Hanîfe’den gelip gelmediği hususunda pek çok esere başvurduğunu fakat sadece *el-Muhîtu’l-burhânî*’de rastladığını bildirmektedir. Bu da mezkûr rivayetin zayıflığına delil teşkil etmektedir. Ayrıca İbn Âbidîn’in, Ebû Hanîfe’den nakledilen mezkûr görüş hakkında *el-Fetevâ-i Hayriyye*’den “özetle bu fetva, mezhebi nakleden metinlere ters düşmektedir. Bunun-

→

Miras, Seyyid Bey’i terviç (teşvik) eden bendenizim” (Yazıcı, Nesimi, *Kâmil Miras Hayatı ve Eserleri*, Ankara: DİB Yayınları, 1912, 64-65) şeklinde sözler sarfederek Halifeliğin kaldırılmasını desteklemiştir. Yine “Malum-ı âlinizdir ki, Cumhuriyet ilan olduğu akşam duasını yapmak bendenize düşmüştür.” gibi sözler kendisine aittir. (Yazıcı, Nesimi, *Kâmil Miras Hayatı ve Eserleri*, arka kapak).

¹⁵³ İsmail Yalçın, “Yüzük”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/57-58.

¹⁵⁴ Hayrettin Karaman, *İslâm’ın Işığında Günün Meseleleri*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2003), 719.

¹⁵⁵ Karaman, *İslâm’ın Işığında Günün Meseleleri*, 719.

¹⁵⁶ İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 6/351.

la amel etmek ve fetva vermek câiz değildir.”¹⁵⁷ şeklinde bir nakilde bu-
lunması İbn Âbidîn’in bu konudaki tavrını net bir şekilde ortaya koymasına rağ-
men Hayrettin Karaman’ın bu bilgileri aktarmaması ilmî kriterlere uygun düşme-
mektedir.

Yine Karaman’ın altın yüzük kullanımını umûmü’l-belvâ sayması da isabetli
değildir. Zira bir hükmün umûmü’l-belvâ sebebiyle hafifletilebilmesi için bazı şart-
ların oluşması gerekir. Hâlbuki istenilen şartların bu meselede oluşmadığı açıkça
görünmektedir. Bu şartları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

a. Umûmü’l-belvâ, mevhum değil fiilen gerçekleşen ve toplumun çoğun-
luğunu kapsayan bir zaruret haline gelmiş olmalıdır.

b. Umûmü’l-belvâ tabii bir durum olmalı, mükelleflerin gevşekliğinden kay-
naklanmamalıdır. Meselâ mükellef mümkün mertebe necâsetten kaçınmalıdır; zira
necâsetin affedilişi âdeten kaçınılamayacak kısımla ilgilidir.

c. Şer’î-kat’î bir nassa aykırı, masiyet kabul edilen bir hususta olmamalıdır.

Umûmü’l-belvâ, ibadetlerin ve dinin emirlerinin yerine getirilmesinde karşı-
laşılan bazı zorluklar ve gündelik hayatta insanların meşrû ihtiyaçlarıyla ilgili sı-
kıntıların giderilmesine yönelik hususlarda başvurulmuş bir kaidedir ve içtihadî me-
selelerle sınırlıdır.¹⁵⁸

Mezkûr şartlar dikkatle incelendiğinde yüzük meselesinin umûmü’l-belvâ
sayılabilmesini gerektirecek hiçbir şartın oluşmadığı anlaşılmaktadır. Zira bu me-
sele toplumun çoğunluğunu kapsamadığı gibi zaruri bir durum da değildir, aksine
keyfi bir durumdur. Çünkü toplumda evli olup ta yüzük kullanmayan pek çok insan
bulunmaktadır ve herhangi bir sıkıntı yaşamamaktadırlar. Yüzük meselesi, ikinci
şarta da uygun düşmemektedir. Zira altın yüzük meselesinde kulların ihmal ve
gevşekliği söz konusudur. Üçüncü şarta da uygun değildir. Çünkü takılması bir
masiyeti gerektirmektedir. Zira kaynaklarda haram olduğuna dair tevâtür derece-
sinde hadisler bulunmaktadır.

2. Dört parmak olduğu takdirde altın ile işlenen de erkek için helaldir.
Müctebâ’da yazıldığına göre sarık üzerinde iki veya daha fazla yerdeki alâmet (al-
tın nişan, rozet vb.) toplanarak ölçülür. Toplanmaz diyenler de olmuştur.”

Hayrettin Karaman burada yüzük meselesini altınla işlemeli eşyalar husu-
sundaki bir fetvaya kıyas yapmaktadır. Öncelikle dört parmak takdirinde altın iş-
lemenin cevazı ile ilgili görüş bir içtihatır. Hakkında açıkça nas bulunan bir mese-
leyi, hakkında herhangi bir delil bulunmayan hataya ihtimalli başka meseleye kıyas
yapmak usûl açısından doğru değildir. Nitekim Nevevî, Şâfiî ulemasının altının azı
veya çoğunun erkekler tarafından kullanılmasının haramlığı hususunda ittifak etti-
ğini belirtir.¹⁵⁹

¹⁵⁷ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 6/351; مَا كَثُرَ مِنَ الْكُتْبِ فَلَمْ أَجِدْ سِوَى مَا
عَنْ بُرْهَانَ صَاحِبِ الْمَجِيطِ قَالَ فِي الْحَقِيرَةِ. فَالْحَاصِلُ أَنَّهُ مُخَالَفٌ لِمَا فِي الْمُتَوَنِّمِ الْمَوْضُوعَةِ لِتَقْلِيلِ الْمَذْهَبِ فَلَا يَجُوزُ الْعَمَلُ وَالْفَتْوَى بِهِ

¹⁵⁸ Mustafa Baktır, “Umûmü’l-belvâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/155-156.

¹⁵⁹ Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l-Muhezzeb*, 4/441; واتفق أصحابنا على تحريم قليله وكثيره

Dolayısıyla Karaman'ın, altının alamet ve nişan olarak dört parmak kadar kullanımına dair fetvaya matematiksel olarak yaklaşması bu sebeple yüzüğü, elbisede müsamaha edilen miktara kıyas yapması hatalı bir yaklaşımdır. Şayet nas terkedilip bu kıyasıyla hareket edilecek olursa bir parmağa değil, dört parmağa da altın yüzük takmanın câiz olması gerekir.

3. Sirâc'da *Siyer-i Kebîr*'den nakledildiğine göre alem (sembol, nişan) ne kadar olursa olsun helâldir. Musannif diyor ki: Bu, yukarıda geçen dört parmak kaydına uymamaktadır ve zamanımızda buna müptela olanlar için bu görüşe büyük ruhsat vardır.¹⁶⁰

Timurtaş'ın¹⁶¹ Sirâc'dan onun da *es-Siyerü'l-kebîr*'den yaptığı bu alıntıya yerinde rastlayamadık. Muhtemelen Timurtaş'ı de rastlayamadığından Sirâc'dan nakletmektedir. Şârih Haskefi ise "Bunun sancak mızrakları için olduğunu yoksa elbiseler için olmadığını belirtir."¹⁶² Fakat Hayrettin Karaman'ın bu ifadeyi aktarmamış olması ilmî emanete uygun düşmemektedir. Aksine İmam Muhammed, erkeklerin altın yüzük takmasının mekruh olacağını açıkça belirtmektedir.¹⁶³ Dolayısıyla meseleyi başka meselelere kıyas yapmak doğru değildir.

4. İbn Âbidîn haşiyesinde "alem (işaret, simge, sembol) olarak kullanılan ipeğin muayyen bir ölçüyle sınırlanmaması görüşünü naklettikten sonra şöyle diyor: Bu şu zamanın insanı hakkında fasık ve asi olmamaları için daha erfak (daha yumuşak) bir görüştür." (s. 247) İki sayfa sonra ise "altının, bu bakımdan ipek gibi olduğunu kaydeder."

Öncelikle Karaman'ın İbn Âbidîn'den naklettiği mezkûr görüşün kime ait olduğu zikredilmemektedir. Kaldı ki görüş sahibi belli olsa da içtihatla sabit olan bir görüş ile hakkında kesin nas bulunan bir hüküm iptal edilemez. Bu kıyasta dikkatten kaçan diğer bir husus da bu görüşe göre sembol olabilecek kadar ipek parçası kullanmak ipek giymek sayılmayabilir. Fakat altın yüzüğün tamamı, sembol olabilecek ipek kadar bir büyüklüğe sahip değildir. Şayet bu kıyasla hareket edecek olursak altın yüzüğün haram hükmü tamamen boşa çıkarılmış olur ki bu haktan sapmak olur.

4.3. Ali Yardım'ın İleri Sürdüğü Deliller

Ali yardım, yüzüğün hükmü ile ilgili kaleme aldığı "*İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*" adlı eserinde nişan ve evlilik maksadıyla erkeklerin altın yüzük takmalarının mubah olabileceği görüşünü savunmaktadır. Müellif, mezkûr eserinde Hz. Peygamber'in altın yüzük kullanımını madeninden dolayı değil de hâtem şeklinde olduğu için yasakladığını, bu durumda günümüzde kullanılan nişan yüzüklerinin Hz. Peygamber'in yasakladığı yüzük türü olmadığını iddia etmektedir.¹⁶⁴

Ali Yardım, Hz. Peygamber'in konuyla ilgili yasaklayıcı rivayetlerini iki farklı

¹⁶⁰ Karaman, *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*, 720.

¹⁶¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/353.

¹⁶² İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/353.

¹⁶³ Şeybânî, *es-Siyerü'l-kebîr*, 4/1463; بكره للرجل أن يتختم بخاتم الذهب

¹⁶⁴ Ali Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, (İstanbul: Damla Yay. 1998), 15.

şekilde yorumlamaktadır. Ona göre Hz. Peygamber, altın yüzük takmanın sahâbe tarafından sünnet olarak algılanmasının önüne geçmeyi düşünmüştür. Zira yasaklanmadığı takdirde bu zamanla Müslümanlar üzerinde büyük bir mali külfet oluşturacaktır. Müellifin ikinci yorumuna göre Hz. Peygamber altın yüzük yerine gümüş takması ve bunu ashabından menetmemesi onlardaki Peygamber'e "ittiba" duygularını köreltmeme maslahatı sebebiyledir.¹⁶⁵ Yazar bu görüşünü aşağıda sıralayacağımız delillerle teyit etmeye çalışmaktadır:

1. Kaynaklarda ittifakla kaydettiklerine göre Hz. Peygamber'in ilk yüzüğü madeni altın idi. Bu maksada mebni yüzük yaptırılacaksa, bunun madenin altın olması gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Nitekim Peygamber Efendimiz'in gönderdiği mektup ve hediyelere karşı cömertçe bir hediye ile karşılık veren Necâşî'nin Hz. Peygamber'e takdim ettiği hediyelerin arasında bir de altın yüzük vardı.¹⁶⁶

Ali Yardım'ın Hz. Peygamber'in (s.a) ilk yüzüğünün altın madeninden olmuş olmasını delil göstererek yüzük yapılacaksa bunun altın olması gerektiğini söylemesi altının mubah kılınması hususunda bir gerekçe olamaz. Yine Hz. Peygamber Necâşî'nin kendisine gönderdiği altın yüzüğü kendisi bir kez takmış sonra torunu Ümâme'ye hediye etmiştir.¹⁶⁷ Dolayısıyla Necâşî'nin altın yüzük göndermesi takılmasının mubahlığına delil teşkil etmez.

2. "Esasen "altın yüzük kullanmanın haramlığı hakkında pek çok hadis olduğu" şeklinde ifade edilen durumun aslı şöyledir: Hz. Peygamber'in özellikle "altın yüzük kullanmayınız; zira altın yüzük kullanmak haramdır." mealinde "sözlü" beyanına rastlanmamaktadır. Altın yüzük kullanmanın "haram" olduğunu gösteren "pek çok hadis" bulunduğu ileri sürülüyorsa da meselenin gerçeği şöyledir. Bu konuda hemen hemen bütün meşhur hadis kitaplarının ittifakla kaydettiği tek bir hadis vardır."¹⁶⁸

Ali Yardım bu açıklamalarının ardından Berâ b. Âzib'in rivayet ettiği "Efendimiz bizim yedi şeyi yapmamızı emretti, yedi şeyi de yasakladı...Hz. Peygamber, gümüş kap kullanmaktan, altın yüzük kullanmaktan nehyetti." mealindeki hadisin bu meselede esas alındığını Buhârî'de on bir yerde zikredildiğini fakat hepsinin aynı tarikten geldiğini fakat bazılarının bu hadisi farklı tariklerden gelen bir rivayet olarak lanse ettiklerini söylemektedir.¹⁶⁹ Hâlbuki Ali Yardım'ın bu konuda âlimlerin haram olduğu hususundaki ittifakından hiç bahsetmediği gibi konuyla ilgili hadislerin tevâtür derecesine varmış olmasına rağmen bu konuya yer vermemesi ilmî emanete uygun değildir.

Yine Ali Yardım'ın yasağa dair hadislerde "haram" ifadesinin sarîh olarak geçmediğini dolayısıyla altın yüzük takmanın haram kılınmayacağını söylemeye çalışması iki açıdan yanlış görünmektedir. Öncelikle bu konuda "haram" ifadesi

¹⁶⁵ Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, 21-22.

¹⁶⁶ Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, 15-16.

¹⁶⁷ Ebû Dâvûd, "Hâtem", 8; *تَحْلِي بِهَذَا يَا بُنَيَّ*

¹⁶⁸ Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, 23.

¹⁶⁹ Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, 23-25.

olan herhangi bir hadis bulunmadığı şeklindeki iddiası¹⁷⁰ doğru değildir. Zira Hz. Ali'den (r.a) gelen "Hz. Peygamber (s.a) sağ eline ipeği, sol eline altını aldı ve şöyle dedi: *Şu iki şey (ipek ve altın kullanımı) ümmetimin erkeklerine haramdır.*"¹⁷¹ rivayeti ile Ebû Mûsâ el-Eşarî'den gelen "Altın takmak ve ipek giymek ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılınmıştır."¹⁷² şeklindeki sahih hadislerde açıkça "haram (حَرَام)" ve "haram kıldı (حَرَّمَ)" ifadelerinin yer almış olması bu iddianın doğru olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Diğer bir husus da Ali Yardım, altın yüzükle ilgili rivayetlerin bir kısmında "kerih gördü, menetti, nehyetti" kelimelerinin geçtiğini söylerken¹⁷³ bu yasak ifadelerinin harama delalet etmediğini ima etmeye çalışmaktadır. Hâlbuki yasak ifade eden lafızlar çoğu kez haram bazen de -karine olması halinde- tahrîmen mekruha delalet etmektedir.¹⁷⁴ Nitekim İmam Şâfiî, *el-Ümm*'de, Mâlikiler'den İbn Abdülber de *et-Temhîd*'de nehyin asıl olarak harama delalet ettiğini, karine bulunması halinde tenzihen mekruha veya başka bir manaya hamledilebileceğini ifade etmektedir.¹⁷⁵ Mesela Hz. Peygamber (s.a) ayakta su içmeyi kavli olarak nehyetmiş olmasına rağmen bazen ayakta su içmiş olması nehyin haramdan kerahete döndüğünü gösteren bir karine olarak zikredilebilir. Dolayısıyla müellifin bu yaklaşımının fıkıh usûlü açısından problemlili olduğu ortadadır.

Usûl-i fıkhîde bir şeyin fıkhî haram hükmünü alabilmesi için nehy ifadesinin illa (حَرَام) veya (حُرْمٌ) gibi lafızlarıyla ifade edilmesi gerekmektedir. Nitekim "Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı iyilikte bulunmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar..."¹⁷⁶ mealindeki ayet ile "... Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."¹⁷⁷ şeklindeki ayette (يُنْهَى) ve (اجتنبوا) lafızları "حرم" maddesinden olmadıkları halde haram manasında kullanılmışlardır.

Konuyla ilgili hadislerin tevâtür derecesinde olduğu aşikar olmasına rağmen müellifin "Bu konuda hemen hemen bütün meşhur hadis kitaplarının ittifakla kaydettiği bir tek hadis vardır."¹⁷⁸ şeklindeki ifadesi ilmî verilere ters düşmektedir.

¹⁷⁰ Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, 31.

¹⁷¹ İbn Mâce, "Libâs", 19; Ebû Dâvûd, "Libâs", 13 (4054); Nesaî, "Libâs", 40; إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي

¹⁷² Tirmizî, "Libâs" 1; وَأَجَلٌ لِأَنَّهُمْ، وَحُرْمٌ لِبَاسِ الْحَرِيرِ، وَالذَّهَبِ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي، وَأَجَلٌ لِأَنَّهُمْ

¹⁷³ Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, 31.

¹⁷⁴ bk. Uğur Bekir Dilek, *İslâm Hukuku Metodolojisinde Teklif Hüküm Terimleri (Doğuş-Gelişimi-Terimleşmesi)*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Konya, 2010, 137-167.

¹⁷⁵ Şâfiî, *el-Ümm* thk. Ali Muhammed Muavviz, Adil Ahmed Abdülmevcûd, (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî, Beyrut 2001), 9/391; عَنْ بَعْضِ الْأُمُورِ دُونَ بَعْضٍ وَإِنَّمَا أَرَادَ بِهِ نَهْيًا عَنْ بَعْضِ بَعْضٍ بِعَيْنِ النَّهْيِ لِلتَّنْزِيهِ عَنِ الْمُنْهَى وَالْأَدَبِ وَالِاخْتِيَارِ النَّهْيِ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ إِذَا وَرَدَ فَحُكْمَهُ التَّحْرِيمِ، أَلَّا أَنْ يَزِيحَهُ عَنْ ذَلِكَ دَلِيلٌ يَبِينُ الْمُرَادَ مِنْهُ، 1974, 4/141;

¹⁷⁶ Nahl, 90; إِنَّ اللَّهَ يَأْتُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

¹⁷⁷ Mâide, 90; إِنَّمَا الْحَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

¹⁷⁸ Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, 23.

Yine Ali Yardım, bazı yerlerde referans olarak gösterdiği kaynakların bir kısmında eserlerin tam olarak sayfa numarasını vermeyip, cilt sayısı ile iktifa etmiştir ki bu ilmî kriterlere uygun değildir.¹⁷⁹ Ayrıca Enes b. Mâlik'e ait son iki rivayet onun altın yüzük taktığını ifade etse de onun altın yüzüğün haram olduğunu ifade eden mütevâtir haberi de bulunmaktadır. Buna rağmen Ali Yardım'ın bu aksi yöndeki rivayete temas etmemiş olması dikkat çekicidir.¹⁸⁰

Yukarıda görüş ve delillerini özetlemeye çalıştığımız ilim adamlarının yanı sıra Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 12.12.1962 tarihli ve 558 sayılı kararınca erkeklerin, nikâh akdinin bir hatırası olarak altından nişan yüzüğü takabileceklerine hükmetmiş olması oldukça manidardır.¹⁸¹ Bununla birlikte Kurul'un 01.07.1966 tarihli aksi yönde bir kararı da söz konusudur. Fakat bu ikinci karar bugün için herkesin erişimine açık olmadığından Kurul'un bunu câiz gördüğü görüşü hakim olmuştur.

Son dönem fıkıh âlimlerinden Vehbe Zuhaylî ise erkeklerin nişan, evlilik vb. sebeplerle altın yüzük takmasının haram olduğunu açıkça ifade etmektedir.¹⁸²

Sonuç

Sahâbe ve İslâm âlimlerinin çoğunluğu erkeklerin altın yüzük takmasının haram olduğu hususunda ittifak ederken sahâbeden bazıları ile sonraki dönem bir kısım ilim ehli bunun mubah olduğunu savunmuştur. Altın yüzüğün erkekler tarafından takılmasının câiz olmadığına dair rivayetler Hz. Ömer, Ali b. Ebû Tâlib, Berâ b. Âzib, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Abdullah b. Mes'ûd gibi meşhur pek çok sahâbenin de aralarında bulunduğu on altı farklı tarikten nakledildiği ve mütevâtir derecesine ulaştığı tespit edilmiştir. Altın yüzüğü yasaklayan hadislerin mubah görenlerden gerek sayı gerekse sıhhat bakımından çok daha kuvvetli olmuş olması mubahlığı hususundaki rivayetlerin daha sonra nesh edildiğini göstermektedir.

Altın yüzüğün mubah olduğuna delil getirilen sahâbe uygulamalarına dair rivayetler ise sayı bakımından az olduğu gibi bu konuda rivayette bulunan Enes b. Mâlik, Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkam gibi râvilerin aksi yönde rivayet veya uygulamaları da söz konusudur. Dikkat çeken diğer bir husus da bu üç sahâbenin genç olmaları sebebiyle bazı hükümlere vakıf olamadıkları veya yasağı mekruh şeklinde algıladıkları ihtimalini akıllara getirmektedir. Nitekim altın yüzük taktığı rivayet edilen sahâbelerden bazılarının özellikle Hz. Ömer ve İbn Mes'ûd gibi sahâbenin ileri gelenleri tarafından uyarılmaları karşısında altın yüzük takmayı terk etmeleri bunu teyit etmektedir. Hz. Ömer, Hz. Ali ve İbn Mes'ûd gibi ileri gelen fakih

¹⁷⁹ Mesela İbn Sa'd'ın *et-Tabakat'*ını referans gösterirken tüm ciltleri (I-VIII) vermiştir. Yine Buhârî'nin *et-Târihü'l-kebîr'*ini (I-IX) şeklinde referans göstermiştir.

¹⁸⁰ Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, 43.

¹⁸¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, "Karar-Mutalaa", erişim: 1 Aralık 2020, <https://kurul.diyaret.gov.tr/-Cevap/38273/erkegin-altin-yuzuk-takmasinin-hukmu-nedir>

¹⁸² Zuhaylî, Vehbe, *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletüh*, (Dimaşk: Dâru'l-fıkr, 1997), 4/2636; ولا يحل للرجال بحال

sahâbelerin gerek Berâ b. Âzib gerekse Suheyb-i Rûmî'nin altın yüzük takmalarına tepki göstermeleri sahâbenin bu konudaki son kararlarının ne olduğunu açıkça göstermektedir.

Özellikle son dönem ilim adamlarından Kâmil Miras, Hayrettin Karaman ve Ali Yardım gibi öne çıkan isimler, bir kısım sahâbe uygulaması ile altın eşyalar hususunda müçtehit âlimlere ait bazı münferit içtihatları esas alarak nişan ve alamet maksadıyla erkeklerin altın yüzük takmasının mubah olduğunu savunmuşlardır. Altın yüzüğü yasaklayan rivayetlerin senetleri hususunda yaptığımız tetkikte ilgili hadislerin tevâtür derecesine ulaştığı, aksine mubah gören hadislerin sayı ve isnat bakımından zayıf kaldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte altın yüzük taktığı söylenen bir kısım sahâbenin aksi yönde rivayetlerinin bulunması ve bazılarının da o dönemde çocuk denecek yaşta olmaları cumhurun görüşünü destekleyen diğer etkenlerdir. Ayrıca isimleri zikredilen son dönem âlimlerin istidlâl ettikleri içtihat ve kıyasların yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.

Bununla birlikte özellikle Kâmil Miras ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fukahânın çoğunluğunun haramlığı hususunda ittifak ettiği bu meselede mercûh/terkedilen bir görüşle fetva vermiş olması ve hâlihazırda Kurul'un resmi sitesinde bu fetvanın yayınlanıyor olması oldukça manidardır. Bu sebeple Din İşleri Yüksek Kurulu'nun tevâtür derecesindeki hadislerle sabit olan bir meselenin aksine, temelde naslarda bulunmayan bir illete (nişan ve evlilik alameti) dayandırılan mezkûr fetvadan dönmesi ve bu manevi mesuliyetten kurtulması gerekmektedir. Ayrıca DİA "Yüzük" maddesinde yer alan bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla yazarın Kamil Miras'ın görüşüne meylectiği görülmektedir. Dolayısıyla konuyla ilgili rivayet ve görüşlerin gözden geçirildikten sonra maddenin tekrar kaleme alınması önem arz etmektedir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Abdülazîz el-Buhârî, Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed. *Keşfü'l-esrâr an Usûl-i Fahri'l-İslâm el-Pezdevî*. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1997.
- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî. *el-Musannef*. thk. Habîburrahmân el-Azamî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1983.
- Ahmed Nehrâvî Abdüsselam. el-İmam eş-Şafîî fî mezhebeyhi el-kadîm ve'l-cedîd. Kahire: 1988.
- Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nuruddîn Ali b. Sultan Muhammed. *Mirkâtü'l-mefâtih*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1992.
- Ali Müdeyfir, *Ahkâmu'z-Ziyne*. Riyâd: Camiatü'l-İmam b. Suud el-İslâmiyye, 2002.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ. *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Kahire: İdâretü't-tibâati'l-münfriyye, ts.
- Azîmâbâdî, Ebû't-Tayyîb Şemsühhak Muhammed b. Emîr Ali. *Avnü'l-ma'bûd şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân. Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1969.

- Baktır, Mustafa. "Umûmül-belvâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/155-156. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Buhârî, *et-Târihü'l-kebir*. Haydarabad: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1364.
- Cemâl Muhammed Faki. İshâk b. Rahûye ve eseruhu fi'l-fıkhi'l-İslâmî. Amman: Dâru'l-Ammar, 2001.
- Dilek, Uğur Bekir. İslâm Hukuku Metodolojisinde Teklifî Hüküm Terimleri (Doğuş-Gelişimi-Terimleşmesi). Doktora Tezi. Konya: Selçuk ÜSBE., 2010.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. "Karar-Mutalaa". erişim: 1 Aralık 2020, <https://kurul.diyanet.gov.tr/-Cevap/38273/erkegin-altin-yuzuk-takmasinin-hukmu-nedir>
- Dönmez, İbrahim Kâfi. "Örf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/87-93. İstanbul: TDV Yayınları, 2007)
- Ebû Bekr b. Ali b. Muhammed ez-Zebîdî Haddâd. *el-Cevheretü'n-neyyire şerh li-Muhtasari'l-İmam Kudûrî*. Beyrut: Dâru kütübî'l-ilmîyye, 2006.
- Ebû Dâvûd, *es-Sünen*. thk. Muhammed Avvame. Beyrut: Müessesetü'r-Reyyâne, 1998.
- Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî. *el-Âsâr*. Kahire: İhyaü'l-Maârifî'n-Nu'maniyye, 1936.
- Ekrem Yûsuf Ömer el-Kavâsimî, *el-Medhâl ilâ mezhebi'l-İmâmî's-Şâfiî*, Amman: Dâru'n-Nefâis, 2003.
- Hamd b. Abdullah b. Hamd. *Şerhu Zâdi'l müstakni'*. y.y: 1416.
- Gezgin, Yusuf Erdem. "Kullanımı Haram veya Şüpheli Olan Altınların Hukuki İşlemlere Konu Edilmesi." *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18 (2020): 149-167.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâleddîn Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubî en-Nemerî. *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta'i mine'l-meânî* thk. Saïd Ahmed A'râb. Titvân: Vizâretü'l-evkâf ve's-şüni'l-İslâmiyye, 1991.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâleddîn Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubî en-Nemerî. *el-İstizkâr* thk. Abdülmütî' Emîn Kal'acî. Beyrut: Dâru Kuteybe, 1994.
- İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Musannefi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. nşr. Saïd Lehâm. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1994.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî. *Fethü'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî* tsh. Muhammed Fuâd. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*. Riyad: Vizâretü's-ş-şu'ni'l-İslâmiyye, ts.
- İbn Hacer, el-Askalânî. *Tevâlî't-te'sîs* thk. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye 1986.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saïd Zâhirî. *el-Muhallâ* thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Kahire: İdâretü't-Tıbbâ'ati'l-Müniriyye, 1347.
- İbn Hibbân, *Kitâbü's-sikât*. Haydarabad: Dâiretü'l-maârifî'l-Osmaniyye, 1979.
- İbn Recep el-Hanbelî, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ahmed. *Ahkâmü'l havâtim ve mâ yeteallak biha*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye. 1987.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. Ali Muhammed b. Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâleddîn Muhammed b. Abdülvâhid. *Şerhu Fethi'l-kadir*. y.y: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1970.
- İshak b. Mensûr el-Mervezî. *Mesâilül-İmâm Ahmed ve İshâk b. Rahûye* thk. Süleyman b. Abdullah el-Amir. Medine: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 2004.
- İshâk b. Râhûye, *el-Müsned*. Beyrut: Dâru't Te'sîl, 2016.
- Karaman, Hayrettin. *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd. *Bedâi'ü's-sanâ'i'fi tertîbi's-şerâi'* thk. Ali Muhammed Muavviz. Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrut: Dâru'l-Küttâbi'l-İlmîyye, 1997.
- Keskin, Yusuf Ziya. "Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebîr'ine Yönelik Tenkitler." *Marife*. 1/2 (2003).
- Kettânî, Ebû Ca'fer. Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer b. İdris. *Nazmü'l-mütenâsir mine'l-hadîsi'l-mütevatir*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1983.

- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Yüzük". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/55-57. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Kütük, Ahmet. İslâm/Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Yüzük ve Hukuki Mahiyeti. *Türkiye Mecmuası*. 27/2 (2017)
- Mâverdî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-kebir Şerhu Muhtasari'l-Müzenî* thk. Ali Muhammed Muavviz, Âdil Ahmed Abdülmevcûd, (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1994);
- Mergînânî, Ebü'l-Hasan Burhâneddîn Ali b. Ebî Bekr. *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübedî* thk. Muhammed Muhammed Tâmir. Kahire: Dâru's-selâm, 2000.
- Meydânî, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde. *el-Lübâb fi şerhi'l-Kitâb* thr. Abdürrezzâk el-Mehdî. Beyrut: Dâru'l-kitâbî'l-Arabî, 1994.
- Miras, Kâmil. Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi. Ankara: DİB Yay., 1978.
- Muhammed Ebü Zehrâ. *İmâm Şâfiî*. Kahire: Dâru'l fikri'l arabî, 1944.
- Mübârekfûrî, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdürrahîm. *Tuhfetü'l-ahvezî bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî*. Kahire: Dâru'l-hadîs, 2001.
- Nevevî, Ebü Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref. *Şerhu'l-Müslim* thk. Rıdvân Câmi' Rıdvân. Kahire: Müessesetü'l-muhtâr, 2001.
- Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.
- Özen, Şükrü. "Teârûz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/208-211. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed *Fethü'l-mugîs bi-şerhi Elfiyyeti'l-hadis li'l-İrâkî* thk. Ali Hüseyin Ali. Kahire: Mektebetü's-Sünne, 2003.
- Serahsî, Ebü Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *Usûl*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1993.
- Seyyid Abdulmâcid el-Gavrî. *Mu'cemu'l-mustalahâtî'l-hadîsiyye*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2007.
- Seyyid Muhammed Müsevî. *Nazretü'n hadîyse ile'l-kadîm ve'l cedîd fi mecâlî'l-fikhî*. Tahrân: 2015, 23; file:///C:/Users/u/Downloads/20160301135505-9727-59%20(1).pdf
- Sofuoğlu, Mehmet. *Sahih-i Buhârî ve Tercümesi*. İstanbul: Ötügen Neş., 1989.
- Süyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *Katfû'l-ehzârî'l-mütenâsir fi'l-ahbârî'l-mütevâtir* thk. Halîl Muhyiddîn Meys. Beyrut: el-Mektebû'l-İslâmî, 1985.
- Şâfiî, Ebü Abdullah Muhammed b. İdrîs. *el-Ümm* thk. Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî, 2001.
- Şeybânî, *el-Câmi'ü's-sağîr (en-Nâfi'ü'l-kebir ile birlikte)*. Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1986.
- Şeybânî, *es-Siyerü'l-Kebîr (Şerhu's-Siyerü'l-Kebîr ile)*. thk. Selâhaddîn el-Müneccid. Kahire: Câmiatü't-Devlî'l-Arabiyye, 1971.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb *el-Mu'cemu'l-kebir*. thk. Hamdi Abdülmecid Selefî. Beyrut: Dâru İhyâit-türâsî'l-arabî, 1984.
- Tahâvî, Ebü Ca'fer Ahmed b. Muhammed. *Şerhu Me'âni'l-âsâr* thk. Muhammed Seyyid Câdülhak. Kahire: Matbaatü'l-envârî'l-Muhammediyye, 1968.
- Taş, Necati Fahri. Bozkurt, Nebi. "Mühür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/528-530. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Tehânevî, Zafer Ahmed. *İ'lâü's-sünen*. Karaçi: İdâretü'l-Kur'ân ve'l-ulûmi'l-İslâmîyye, 1415.
- Tirmizî, *el-Câmi'u'l-Kebîr*. thk. Beşşâr Avvâd. Beyrut: Dâru'l-garbil İslâmî, 1998.
- Ufûr, Ramazan Ahmet. *el-İmam eş-Şâfiî fakihen ve muhaddisen*. Kahire: Mektebe Vehbe, 2000.
- Yalçın, İsmail. "Yüzük". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2013. 44/57-58.
- Yardım, Ali. *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*. İstanbul: Damla Yay., 1998.
- Yazıcı, Nesimi. *Kâmil Miras Hayatı ve Eserleri*. Ankara: DİB Yayınları, 1912.
- Yûsuf el-Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâleddîn Yûsuf b. Abdurrahmân. *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1992.
- Zehebî, Ebü Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed. *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl* thk.

- Ali Muhammed Muavvad. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1995.
- Zehebî, el-Kâşif fi ma'rifeti men lehü rivâye fi'l-kütübi's-sitte. Beyrut: Dâru'l-yüsr, 2009
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed. *Laktü'l-leali'l-mütenâsire fi'l-ehâdîsi'l-mütevâtire*, Beyrut: Dâru kütübi'l-ilmîyye, 1985.
- Zerkeşî, Ebü Abdullah Bedreddin Muhammed b. Bahadır. *el-Bahru'l-muhît fi usûli'l-fıkh*. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, 1992.
- Zekiyyüddîn Şa'bân. *Usûlü fıkhı'l-İslâmî*. 2. bs. Beyrut: Dâru'l-Kütüb, 1971.
- Zeylaî, Ebü Muhammed Cemâleddîn Abdullâh b. Yûsuf. *Nasbu'r-râye li-ehâdîsi'l-Hidâye*. Kahire: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1973.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*. Dimaşk: Dâru'l-fıkr, 1997.